

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I
KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
Ak. god. 2016./2017.

Marija Ježek

**Fizički i intelektualni pristup muzejima u Zagrebu
1999. – 2017.**

Diplomski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Žarka Vujić

Zagreb, 2017.

Sadržaj

Uvod.....	3
Muzej.....	4
Muzejska zbirka	5
Upravljanje muzejskim zbirkama.....	7
Pristup informacijama	8
Fizički pristup	9
Pristup zgradi muzeja.....	9
Pristup stalnim zbirkama.....	11
Pristup studijskim zbirkama.....	12
Pristup muzejskoj čuvaonici	13
Intelektualni pristup	13
Pristup muzejskoj knjižnici	14
Pristup muzejskoj dokumentaciji	15
Multimedijski projekti izvedeni iz postojeće dokumentacije	15
Istraživanje	17
Odabir muzeja.....	18
O muzejima.....	20
Obrazac	31
Rezultati istraživanja 1999. godine	31
Fizički pristup	31
Intelektualni pristup	32
Usporedba rezultata istraživanja iz 1999. i 2017. godine.....	33
Fizički pristup	34
Intelektualni pristup	37
Rezultati istraživanja 2017. godine	40
Fizički pristup	40
Intelektualni pristup	43
Zaključak	47
Literatura	48
Prilog	52

Uvod

S razvojem tehnologije, razvija se i društvo. Ljudi žele povećati broj informacija koje primaju, a samim tim i svoje znanje. Zbog toga, informacije je potrebno pronaći jednostavno i brzo i omogućiti pristup svakom čovjeku istima. S druge strane, kod ljudi postoji stereotip da su muzeji zatvorene institucije koje teško prihvaćaju novu tehnologiju i onemogućuju ljudima pristup interesantnim i poučnim informacijama. Svi zaposleni muzealci moraju rušiti te stereotipe i svakodnevno pronalaziti atraktivne i nove načine upotrebe razvijajuće informacijske i komunikacijske tehnologije. Načini učenja su se promijenili i samo izlaganje predmeta bez dodatne priče više nije dovoljno.

U ovom diplomskom radu prvenstveno će se prikazati razvoj definicija muzeja od antičkog doba do današnjeg vremena te kako je muzej definiran u novom hrvatskom Zakonu o muzejima. Također će se definirati i zbirke koje se nalaze unutar muzeja. Slijedeće poglavlje je vezano uz važan segment rada, a to je pravo na pristup informacijama u kojem se objašnjava da se svakom pojedincu mora omogućiti pristup informacijama. Samo povezivanje muzejskih zbirki i pristupa informacijama može se vidjeti kroz dva spektra: fizički i intelektualni pristup. Njihove stavke se raščlanjuju, fizički kroz pristup zgradi muzeja, stalnim zbirkama, studijskim zbirkama i muzejskoj čuvaonici, dok se intelektualni raščlanjuje po pristupu muzejskoj knjižnici, muzejskoj dokumentaciji i multimedijским projektima koji su izvedeni iz postojeće dokumentacije. Središnji dio rada je prikaz istraživanja provedenog u ožujku i travnju 2017. godine. Istraživanja započinje načinom odabira muzeja te prikazom rezultata istog istraživanja provedenog 1999. godine. Potom se rezultati uspoređuju te se predočavaju rezultati iz novo istraženih muzeja.

Muzej

Pojam „muzej“ se različito definirao tijekom povijesti. Prvi put je uveden u rječnike za vrijeme renesanse od strane humanista. Oni su prikazali Musaeum kao mjesto ili prostor u kojem obitavaju božice umjetnosti - Muze¹. Drugi izvor za pojam pronašli su u aleksandrijskom Mouseionu, velikom znanstvenom istraživačkom centru koji je sadržavao laboratorije, predavaonice i knjižnice ukrašene umjetničkim djelima.

The International Council of Museums (skraćeno ICOM, hrv. Međunarodni savjet za muzeje) je 1974. godine definirao muzej kao neprofitnu, stalnu ustanovu u službi društva i njegova razvoja i otvorena javnosti, koja sabire, čuva, istražuje, komunicira i izlaže materijalna svjedočanstva čovjeka i njegove okoline, radi proučavanja, obrazovanja i zabave². S vremenom se ona i mijenjala u skladu s razvojem društva. Tako najnovija definicija, prihvaćena 2007. godine na 22. glavnoj skupštini ICOM-a u Beču u Austriji sadrži iste sastavnice kao i prijašnje definicije, ali je nadodan i važna stavka, a to je da muzej sabire, čuva, istražuje, komunicira i izlaže i nematerijalnu baštinu čovjeka i njegove okoline³. To je posebno važno zbog načina prijenosa informacija na slijedeću generaciju. Primjer koji se može uzeti s najviše relevantnosti je usmena baština to jest ona koja se prenosi „s koljena na koljeno“.

Prema Peteru van Menschu, muzej je stalna muzeološka institucija koja čuva zbirke predmeta kao dokumenata (corporal documents) i generira znanje o tim dokumentima⁴. On također i raščlanjuje elemente definicije te primjerice navodi da je „stalna muzeološka institucija“ ideja, a ne konkretna ustanova, no isključuje privatne zbirke. U ICOM-ovoj se definiciji nabrajaju mnoge funkcije dok je kod van Menscha samo funkcija „čuvanja“. On pod tim uključuje i ostale funkcije poput sabiranja, zaštite i dokumentacije. Pojam „zbirke“ razlikuje muzeje od spomenika kulture. „Predmeti kao dokumenti“ (eng. corporal documents) su napisani jer je potrebno razlikovati muzeje od arhiva i knjižnica to jest ostalih informacijskih ustanova. Posljednji termin „generira znanje“ je važan jer on isključuje komercijalna poduzeća, trgovine te aukcijske kuće. No, uključuje i sve djelatnosti znanstvenog istraživanja i djelatnosti orijentirane prema publici.

¹ Vujić, Ž. Izvori muzeja u Hrvatskoj. Zagreb : Kontura art magazin, 2007. Str. 17.

² Maroević, I. Uvod u muzeologiju. Zagreb : Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 1993. Str. 74.

³ Museum Definition. // International council of museums. Dostupno na: <http://icom.museum/the-vision/museum-definition/> (24.1.2017.).

⁴ Maroević, I. Uvod u muzeologiju. Zagreb : Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 1993. Str. 75.

U hrvatskom Zakonu o muzejima, muzej je definiran kao javna ustanova ili ustrojstvena jedinica javne ustanove koja trajno obavlja muzejsku djelatnost kao javni muzej te ustanova, udruga, zadruga, zaklada, trgovačko društvo ili njihova ustrojstvena jedinica i obrtnik koji trajno obavljaju muzejsku djelatnost kao privatni muzeji, u službi društva i njegovog razvitka, otvoreni za javnost, a u skladu s uvjetima propisanim Zakonom⁵. Sama definicija se čini teško razumljivom, osobito ljudima koji nemaju dovoljno stručnog znanja. Potrebno je razumjeti što je muzejska djelatnost. Zakon navodi da je muzejska djelatnost: nabavka, sabiranje, zaštita, istraživanje, komuniciranje i izlaganje u svrhu proučavanja, edukacije i uživanja civilizacijskih, kulturnih materijalnih i nematerijalnih i prirodnih dobara te njihova stručna i znanstvena obrada i sistematizacija u zbirke, trajna zaštita muzejske građe, muzejske dokumentacije i muzejski prezentiranih baštinskih lokaliteta i nalazišta, te njihovo interpretiranje i prezentiranje javnosti putem različitih komunikacijskih oblika u stvarnom i virtualnom okruženju⁶. Unutar ove definicije mogu se spoznati sve funkcije i djelovanje koje jedan muzej mora obavljati.

Muzejska zbirka

Većina ljudi zbirke povezuje s muzejima, no one se mogu odnositi i na ostale informacijske institucije poput knjižnica i arhiva. U knjižnicama su najčešće zavičajne zbirke koje se sastoje od građe objavljene u zavičaju i bilo gdje u svijetu, a koja govori o zavičaju u kojem se nalazi knjižnica kao i njegovim stanovnicima. U arhivima, zbirka se može sastojati od stare i rijetke građe primjerice: kartografskih karata, heraldike i slično. Svaka zbirka ima drugačiji nastanak, način prikupljanja i rast kao i motivaciju ljudi koji je stvaraju te se zato svaka od njih razlikuje.

Zbirke u koje se razvrstavaju predmeti mogu se razlikovati po mnogim kriterijima poput materijala, veličine, vrsti građe (funkciji) kao i prema vrstama muzeja i organizaciji ukupnih zbirnih fondova. Muzejska zbirka je skup muzealija i rezultat procesa akumulacije s unaprijed određenom svrhom⁷. Svaki predmet je zaseban i ima svoje karakteristike, ali zajedno s ostalim sličnim predmetima čini zanimljivu i jedinstvenu zbirku koja je neprocjenjiva.

⁵ Zakon o muzejima. // Narodne novine. 110(2015). Čl. 3. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_10_110_2121.html (18.1.2017.).

⁶ Isto.

⁷ Maroević, I. Uvod u muzeologiju. Zagreb : Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 1993. Str. 159.

Već spomenuti hrvatski Zakon o muzejima donesen 2015. godine, muzejsku zbirku definira kao ustrojstvenu jedinicu unutar pravne osobe koja obavlja muzejsku djelatnost u skladu s uvjetima koja su propisanim Zakonom⁸. Isto kao i s definicijom muzeja, sama definicija muzejske zbirke nije razumljiva. No, u drugom dokumentu, Pravilniku o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, za njihov rad, te za smještaj muzejske građe i muzejske dokumentacije, muzejska zbirka je definirana kao skupina predmeta koje su međusobno povezane prema jednome ili više obilježja: materijalu, razdoblju, stilskim obilježjima, autoru, školi, pokretu, temi, osobi, događaju, teritoriju, mediju, tehnici i tehnologiji, određenoj znanstvenoj disciplini, specifičnoj ljudskoj djelatnosti i dr.⁹ Ova definicija je jasnija, posebice osobama koji nemaju stručno muzejsko znanje.

Prema Maroeviću, muzejska zbirka je temeljna forma organizacije života muzejskih predmeta u muzeju¹⁰. Ona u širem značenju ili kao sklop više zbirki predstavlja muzejski zbirni fond. Kada muzeološki stručnjak pronade i uvede neki predmet iz stvarnog svijeta i uvrsti ga unutar neke zbirke, taj predmet postaje njezin sastavni dio, ali gubi svu svoju vezu s realnim svijetom i prelazi u sistematizirani svijet znanja. Svaka zbirka je otvoreni sustav koji ima svoj kriterij kojim je definirana i predmet unutar nje može ući i izaći iz tog sustava. U centru odabira predmeta u neku zbirku je čovjek to jest stručnjak sa svim potrebnim znanjem o misiji i viziji muzeja. Svaki muzej se razlikuje svojim kriterijem sabiranja i politikom nabave predmeta. Maroevićev zaključak jest da je muzejska zbirka rezultat procesa sabiranja s unaprijed određenom svrhom¹¹.

Još jedna definicija muzejske zbirke jest da ju definiramo kao skup predmeta baštine koji egzistira u prostoru muzeja, plod je sabiranja po nekom kriteriju i prati ga dokumentacija¹². Sistematizacija i klasifikacija grupe predmeta kao i olakšanje svekolike zaštite i povećanja odgovornosti muzejskih profesionalaca vezana je uz upravljanje zbirkama. Klasifikacijom se predmeti raspoređuju po određenim klasama i grupiraju te razvrstavaju po svojim specifičnostima.

⁸ Zakon o muzejima. // Narodne novine. 110(2015). Čl. 3. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_10_110_2121.html (18.1.2017.).

⁹ Pravilnik o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, za njihov rad, te za smještaj muzejske građe i muzejske dokumentacije. // Narodne novine. 30(2006). Čl. 19. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_03_30_718.html (21.1.2017.).

¹⁰ Maroević, I. Uvod u muzeologiju. Zagreb : Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 1993. Str. 158.

¹¹ Isto. Str. 159.

¹² Vujić, Ž. Muzejske zbirke : nastavni materijal za kolegij Muzejske zbirke, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015.

Upravljanje muzejskim zbirkama

Politika upravljanja muzejskim zbirkama je krovni pojam za mnogobrojne aktivnosti i odgovornosti spojene s muzejskim zbirkama. Upravljanje je planirani, organizirani i koordinirani napor muzeja da u svako vrijeme bude odgovoran za zbirke koje čuva¹³. Svi djelatnici muzeja mogu biti uključeni u poslove upravljanja muzejskim zbirkama. Muzeji ne smiju biti zatvorene institucije, s jednim ciljem nabave predmeta i njihovog jednostavnog interpretiranja i komunikacije prema posjetiteljima. Oni moraju postati izvori podataka i informacija koje vode prema korisnikovom znanju. Prilikom stvaranja zbirke i njihovog efikasnog upravljanja, muzealcima može pomoći postajanje dokumenta *Politike upravljanja zbirkama*. Ona obuhvaća aktivnosti poput cilja muzeja i opisa zbirke, nabave i izlučivanja predmeta, posudbe, predmeta u pohrani, fizičke zaštite, dokumentacije, informatizacije i baza podataka, osiguranja te pristupa zbirkama¹⁴. Dokument se kroz neko određeno vrijeme mora ponovo preispitati te osuvremeniti sukladno s napretkom društva i novih trendova. To se posebice odnosi na *Politiku nabave* jer djelatnici moraju sagledati što muzej prikuplja, zašto to prikuplja i zašto onda ta zbirka postaje jedinstvena¹⁵. Mnogi djelatnici muzeja su pretjerano fokusirani na svoju granu djelatnosti i nenamjerno ignoriraju misiju i viziju muzeja. Zbog toga je bitno da *Politika nabave* predmeta bude definirana i vezana uz unaprijed određene kriterije.

S druge strane, važan element politike upravljanja zbirkama je i *Politika izlučivanja i otpisa*. U društvu muzeji su percipirani kao mjesta gdje su smještene ogromne količine predmeta potrebnih društvu. To je posebice vezano uz nacionalne muzeje gdje muzealci nerado otpisuju predmete zbog osjećaja uništavanja zbirke i njihove cjeline. Zbog velike količine predmeta, troškovi čuvaonica, restauriranja i konzerviranja su visoki. Ravnatelji, u dogovoru s kustosima, moraju birati koji će predmeti ići na restauraciju, a samim tim, mnoga djela mogu biti nepovratno uništena u čekanju na financijska sredstva. Također, postoji i mogućnost da se djela dobivena putem donacija ne uklapaju u misiju i viziju muzeja. Dobra *Politika izlučivanja i otpisa* nalaže da se svaki otpis mora provesti u skladu s etičkim standardima, a prije konačnog otpisa obavezno je potrebno istražiti postoje li drugi muzeji koji bi preuzeli predmet i postoji li mogućnost prodaje ili povrata donatoru¹⁶.

¹³ Vujić, Ž. Osnove upravljanja muzejskim zbirkama : nastavni materijal za kolegij Osnove upravljanja muzejskim zbirkama, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2016.

¹⁴ Isto.

¹⁵ Matassa, F. Active Collections: Re-visiting Our Collection for More and Better Use. Encouraging Collection Mobility, Susanna Pettersson i ostali. Helsinki i ostali : Finnish National Gallery i ostali, 2010. Str. 120.

¹⁶ Isto.

Posudbe zbirke mogu osvježiti muzejski program i zainteresirati posjetitelje. Svaku posudbu prati ugovor o posudbi, a to je pisani dokument u kojem se točno naznačuju sva prava i odgovornosti svake strane u posudbi, i posuđivača i posuditelja, kao i svi uvjeti posudbe što se tiču adekvatnog čuvanja, dobrog i zdravog okoliša, sigurnosti tijekom prijevoza, rukovanja i uporabe¹⁷. Muzej istovremeno ne može pokazati sve svoje zbirke, a posudbom bi se zbirke koje su inače smještene u čuvaonice mogle prikazati. Drugi muzeji bi mogli pronaći drukčije načine interpretiranja i komuniciranja prema svojim korisnicima. No, potrebno je znati što se i na koji način može posuditi. Muzeji ne smiju posuđivati ono što nije njihovo vlasništvo, predmete u lošem stanju, neobrađene to jest nedokumentirane predmete te vrijedne i važne predmete. S druge strane, muzeji u koje predmeti dolaze, moraju s predmetima pažljivo rukovati te ih ne smiju oštetiti.

Svaki posao vezan uz upravljanje muzejskim zbirkama mora biti dokumentiran. Informacije vezane uz zbirke je potrebno istraživati i objavljivati sva nova saznanja kako bi korisnicima bila dostupna. Uvijek se može doznati još više i predmete povezati s drugim zbirkama. Svrha je vođenja muzejske dokumentacije da se preko pregledno i sustavno obrađenih fondova pruži točna informacija o muzejskoj građi, njezinu stanju, izložbama, drugim manifestacijama i aktivnostima muzeja, te o povijesti muzeja sa stručnog i znanstvenog aspekta¹⁸. Naglašavanje važnosti dokumentacije upućuje na to da je i fizičkom i intelektualnom dijelu zbirke potrebno posvetiti jednaku pozornost.

Pristup informacijama

Svaka osoba ima pravo na pristup informacijama. Ono obuhvaća pravo korisnika na traženje i dobivanje informacije kao i obvezu tijela javne vlasti da omogući pristup zatraženoj informaciji, odnosno da objavljuje informacije neovisno o postavljenom zahtjevu kada takvo objavljivanje proizlazi iz obveze određene zakonom ili drugim propisom¹⁹. No, ne može svaka informacija biti javno dostupna. Što se tiče muzeja, odnosno fundusa, to mogu biti informacije poput vrijednosti predmeta koji se nalaze unutar muzeja, način njihova čuvanja, vrijeme i način prijevoza vrijednog predmeta prilikom posudbe ili restauriranja. Također, to

¹⁷ Vujić, Ž. Osnove upravljanja muzejskim zbirkama : nastavni materijal za kolegij Osnove upravljanja muzejskim zbirkama, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2016.

¹⁸ Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi. // Narodne novine. 108(2002.). Čl. 3. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_09_108_1751.html (18.6.2017.).

¹⁹ Zakon o pravu na pristup informacijama. // Narodne novine. 25(2013). Čl. 5. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_02_25_403.html (23.1.2017.).

su informacije koje su označene poslovnom tajnom, poput pojedinih stavki ugovora o sponzorstvima, donacijama ili poklona nekog predmeta muzeju.

Pristup muzejskim zbirkama i informacijama koje one nude se mogu promatrati iz dva spektra: fizičkog i intelektualnog. Stručnjaci zaposleni u muzeju, od kustosa, muzejskih pedagoga, dokumentarista i knjižničara u zbirkama pronalaze načine za stvaranje informacija koje će kasnije prikazati svojim korisnicima što dovodi do oblikovanja znanja. Strani i domaći muzejski profesionalci ozbiljno shvaćaju oba dijela muzejskog fundusa i smatraju ih gotovo potpuno jednakovrijednima kao i onima koji se međusobno nadopunjuju²⁰.

Etički kodeks za muzeje navodi da bi upravno tijelo trebalo osigurati da muzej i njegove zbirke budu dostupne svima u razumno vrijeme i u redovitim razdobljima²¹. Zahtjev za pristupom informacija korisnik daje u usmenom ili pismenom obliku, a samo podnošenje treba biti besplatno. Djelatnici muzeja vrijeme za odgovaranje i rješavanje zahtjeva trebaju svesti na minimum. Ukoliko je korisniku potrebno za neko istraživanje, on bi trebao moći imati pristup i zbirkama koje nisu odmah dostupne to jest zbirke iz čuvaonica. No, osoblje bi trebalo biti prisutno i kao pomoć korisniku i kao zaštita od mogućih neprimjerenih radnji korisnika.

Fizički pristup

Fizički pristup se odnosi na same predmete unutar muzeja. Fizički pristup može biti ispitan kroz tri stavke: pristup zgradi muzeja, informacijske ploče ispred muzeja i postojanje adekvatnog ulaza, rampe ili lifta za osobe s invaliditetom.

Pristup zgradi muzeja

Savršena zgrada muzeja ne postoji. Dizajniranje zgrada muzeja, neovisno radi li posao poznati arhitekt ili ugledna lokalna ili nacionalna tvrtka, je originalni, intrigantni i izazovni projekt²². Dizajniranje može biti veliki problem jer je potrebno pronaći način za smještaj važnih i relevantnih predmeta, ali i svih izloženih predmetnih legenda vezanih uz njih. To posebice može biti problem ukoliko je potrebno adaptirati zgradu koja nije prvotno izgrađena za potrebe muzeja.

²⁰ Vujić, Ž; Zlodi, G. Nova tehnologija i pristup muzejskim zbirkama : iskustvo zagrebačkih umjetničkih muzeja i galerija. // *Informatica museologica*. 31, 1/2(2000), str. 25-31.

²¹ Etički kodeks za muzeje. // Zagreb ; Sarajevo : International Council of Museums, 2007. Str. 1. Dostupno na: <http://www.icom-croatia.hr/wp-content/uploads/2011/11/Eticki-kodeks-za-muzeje.pdf> (1.2.2017.).

²² Henderson, J. *Museum architecture*. Gloucester, Mass. : Rockport Publishers, cop. 2001. Str. 11.

I za zgrade posebno izgrađene za muzeje i za zgrade koje su adaptirane za potrebne muzeja je potrebno pronaći dobru lokaciju i smještaj u gradu u kojem se nalaze. U hrvatskoj literaturi ne mogu se pronaći smjernice za optimalan smještaj muzeja to jest kojim smjernicama bi se muzejski stručnjaci trebali pridržavati prilikom odabira zadovoljavajuće zgrade.

No, u jednom broju stručnog časopisa *Muzeologija* može se pronaći članak o izgradnji muzejskih zgrada u Skopju u Makedoniji u kojem se navode moguće smjernice prilikom izgradnje muzeja ali koje se mogu prihvatiti prilikom izgradnje bilo kojeg muzeja. Prilikom pronalaska pravilne lokacije za muzejsku zgradu potrebno je imati određene elemente poput izdvojenosti muzejske zgrade, dobre komunikacijske veze, orijentacije objekta i mogućnosti nadogradnje. Izdvojena muzejska zgrada bi trebala biti u dijelu grada koji nije daleko od centra, s prostorom koji bi trebao biti duplo veći od kvadrature same zgrade. Također bi trebao biti okružen zelenilom, s dobrim prilazom i prostorom za parking automobila. Ukoliko je zgrada izdvojena, ona ima svoju izoliranost i mir to jest ne postoje kompleksi zgrada koji služe za trgovinu, zabavu te privrednu ili vojnu industriju²³. Orijentacija objekta bi trebala biti prema prirodnom svjetlu te prema karakterističnim i interesantnim pogledima na grad, a mogućnost dogradnje kao način za daljnje širenje objekta.

Informacijske ploče trebaju služiti informiranju sadašnjih i budućih korisnika o osnovnim karakteristikama muzeja ispred kojeg su postavljene. Kako bi korisnici bili zainteresirali za posjet muzeju prilikom pregleda ploče, ona bi trebala sadržavati kratki tekst o muzeju, vanjsku sliku muzeja te jednostavne instrukcije kako doći do njega na karti grada. Za strane turiste bi bilo poželjno staviti i informacije na nekom stranom jeziku. Ploča postavljena na dobroj lokaciji u blizini muzeja približava taj muzej turistima te utječe na promoviranje kulturne baštine kao i podizanje opće obrazovne i kulturne razine.

Prema izvješću Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo za 2015. godinu u Hrvatskoj oko 11,9% populacije ima neki oblik invaliditeta²⁴. No, i oni mogu i žele biti posjetitelji muzeja i korisnici njegovih usluga. Kao najvažniju stavku, oni žele povećati svoje znanje i razviti kritičko mišljenje. Ukoliko se pristup zgradi muzeja primjereno ne osigura uz pomoć adekvatnog ulaza, rampe ili lifta, osobe s invaliditetom nemaju mogućnost pristupa informacijama. Njihov susret sa stvarnim predmetima muzeja ne može ni započeti i u tom slučaju osobito se shvaća vrijednost postojanja intelektualnog sloja zbirke koji je oblikovan

²³ Petkovski, D. Izgradnja muzejskih zgrada u Skopju. // *Muzeologija* 18(1975), str. 33-48.

²⁴ Izvješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj. // Zagreb : Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2016. Dostupno na: http://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2016/04/Invalidi_2016.pdf (7.2.2017.).

kao dobra Web stranica muzeja koja može djelomice premostiti stvarne arhitektonske barijere²⁵.

Pristup stalnim zbirkama

Stalnim zbirkama se obično označava stalni postav muzeja. On je realan muzejski prikaz znanja koje je akumulirano u muzejskim predmetima i zbirkama nekog muzeja²⁶. Način prikaza stalnog postava je vezan uz muzejske djelatnike i načine na koji interpretiraju dostupne predmete i priče vezane uz njih te potiču posjetitelja na razmišljanje i stvaranje vlastitog kritičkog mišljenja. Elementi povezani s pristupom postavu su postojanje informacijske službe, postojanje publikacija, kvalitetne orijentacije kao i pridruženost informacija predmetima, a može se dodati i audio vodič.

Relevantne i korisniku zanimljive informacije može pružiti informacijska služba. Korisnici mogu pitati od jednostavnih pitanja poput osnovnih informacija o muzeju do složenih, poput specifičnih informacija o nekom predmetu iz zbirke. Služba bi se trebala nalaziti na ulasku u muzej ili na vidljivom mjestu sa stručnim i profesionalnim osobljem. Od velike je važnosti zapošljavanje visokomotiviranih osoba kojima je želja pažljivo, profesionalno i kvalitetno unaprijediti obrazovni proces korisnika te stručni rad muzeja. U blizini informacijske službe bi se trebao nalaziti jednostavan prikaz tlocrta muzeja.

Korisnici koji žele znati više informacija o stalnom postavu, izložbi ili području znanosti kojoj muzej pripada mogu kupiti ili uzeti publikacije koje muzej izdaje. Muzejska publikacija je ona koju izdaje muzej ili neko od muzejskih udruženja, ili pak publikacija koja sadržajno pokriva muzejsku djelatnost²⁷. No, publikacijom se više ne smatraju samo knjige i stručni časopisi nego i publikacije objavljene u audio i video formatu, kao i one objavljene na Internetu. One postaju vrstom komunikacije između muzeja i posjetitelja. Prijenos znanja postaje lakši uz pomoć odabranih oblika muzejskih publikacija: katalozi, vodiči, plakati i reklamni materijali, video i audio materijal, zbornici, godišnjaci i druga periodika, monografije²⁸. Svaki od njih ima svoj način dopiranja do posjetitelja koji lako odabire količinu i vrstu znanja. Jedan od najčešćih i najsažetijih način prikaza kataloga izložbe je

²⁵ Vujić, Ž; Zlodi, G. Nova tehnologija i pristup muzejskim zbirkama : iskustvo zagrebačkih umjetničkih muzeja i galerija. // Informatica museologica. 31, 1/2(2000), str. 25-31.

²⁶ Tudman, M. Obavijest i znanje. Zagreb : Zavod za informacijske studije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1990. Str. 152.

²⁷ Maroević, I. Muzejska publikacija kao oblik muzejske komunikacije. // Informatica museologica, 32, 3/4(2002), str. 10-13.

²⁸ Isto.

putem deplijana, arka papira savinutog dva puta na trećini lista kako bi se dobilo šest stranica. Također je potrebno i osigurati posebne publikacije za strane posjetitelje – vodiče na stranim jezicima, kao i one prilagođene osobama s invaliditetom.

Orijentacija je logičan (i posjetitelju jasan) odnos i spojenost jednog prostora ili teme s drugom. Potrebno je osmisлити prikaz muzejskih predmeta na jednostavan i logičan način to jest treba izbjeći posjetiteljevu moguću zbunjenost. Zbog toga je potrebno pomno planirati kretanje u prostoru muzeja. U obzir treba uzeti sve prostorne elemente muzeja koji su okrenuti javnosti poput izložbenog prostora, prijamnih prostora, prostora za edukativni rad, knjižnicu te prodajne i ugostiteljske prostore²⁹. Prilikom osmišljavanja prostora, dizajneri i djelatnici muzeja se moraju staviti u ulogu posjetitelja i pokušati predvidjeti sve probleme koje posjetitelj može iskusiti.

Jedan od načina komunikacije između muzeja i posjetitelja je putem izloženih predmetnih legendi. One su najčešće u obliku teksta, ali mogu biti i u obliku fotografije, grafikona, ilustracija, tlocrta i karti. Legende bi trebale zadovoljiti interes posjetitelja u prostoru identificiranja predmeta, u obziru na stavljanje u opći kontekst te bi trebale usmjeriti pažnju na posebne karakteristike, učiniti iskustvo posjeta zanimljivim i ohrabriti odgovor posjetitelja³⁰. Prilikom postavljanja stalnog postava muzej mora pravilno isplanirati prikaz i položaj legendi te promisliti o svim vrstama mogućih posjetitelja – od osoba s invaliditetom do stranih turista. Potrebno je omogućiti svim posjetiteljima razumijevanje stalnog postava to jest od dosljednog postavljanja legende kraj predmeta tijekom cijelog postava do standardizirane veličine legendi.

Pristup studijskim zbirkama

Studijske zbirke su opsežne i dostupne zbirke predmeta koje nadopunjuju one u stalnom postavu i koje omogućuju stručno i znanstveno istraživanje pomoću muzejskih predmeta³¹. One bi trebale biti prikladno opremljene sa svim sredstvima koja bi mogla biti potrebna istraživačima. Ponajviše je potrebno imati radni prostor u mirnom i tihom dijelu muzeja koji može osigurati neometani rad. Unutar prostora je potrebno imati referentnu literaturu, radni prostor s osiguranim rukavicama i povećalima kao i pristup računalu s Internetskim pretraživanjem.

²⁹ Vujić, Ž. Muzejske izložbe : nastavni materijal za kolegij Muzejske izložbe, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015.

³⁰ Isto.

³¹ Vujić, Ž; Zlodi, G. Nova tehnologija i pristup muzejskim zbirkama : iskustvo zagrebačkih umjetničkih muzeja i galerija. // Informatica museologica. 31, 1/2(2000), str. 25-31.

S obzirom da se u ovakvoj vrsti zbirke najčešće nalazi rijetka i neprocjenjiva građa, od predmeta do publikacija povezanih s njima, potrebno je definirati tko ima pravo pristupa takvoj zbirci kao i odrediti uvjete pristupa. Najčešći posjetitelji su specijalni posjetitelji i korisnici muzeja poput specijalista za određeno područje ili istraživači zainteresirani za područje rada koje pokriva muzej. Jedna od zadaći voditelja odjela koji se bavi zbirkama jest napisati pravilnik o osnovnim informacijama i funkcijama zbirke, prvenstveno o mogućnosti pristupa i njegovoj evidenciji.

Pristup muzejskoj čuvaonici

Posljednja stavka fizičkog pristupa je pristup muzejskoj čuvaonici. Iako većina muzejske zajednice i korisnika ovu prostoriju zove depo, sve više se pokušava koristiti naziv čuvaonica. Ostali nazivi mogu biti i depozitorij i spremište. Želja muzealaca je da se pozitivnom sugestijom i asocijativnim značenjem riječi čuvaonica pomogne u svjesnom pristupu čuvanju, to jest sprječavanju ili minimaliziranju propadanja i drugih starosnih promjena na spremljenim predmetima³². Potrebno je čuvaonicu prikazati kao mjesto čuvanja, a ne odlaganja predmeta. Prostor ne smije biti vlažan, u blizini poplavnog područja te s pravilnim mikroklimatskim uvjetima čuvanja. Unutar čuvaonice se mogu čuvati mnogi predmeti koji veličinom nisu stali u izložbeni prostor ili predmeti koji su važni za povijest muzeja ili države, ali u sadašnjosti nemaju prioritet prikaza. Pravilnim smještajem predmeta u čuvaonicu, moguće je očuvati njihovu vrijednost. No, prolaskom vremena, mnogi novi i relevantni predmeti dolaze u stalni postav, dok se ostali predmeti gomilaju u čuvaonici te muzej mora trošiti veliku količinu novca za konzerviranje i restauriranje.

Kao i kod studijskih zbirki i za čuvaonicu bi trebalo izraditi pravilnik u kojem se definira tko i koliko često smije pristupiti unutar nje. U njemu bi se trebali navoditi i uvjeti pristupa. Veliki broj muzeja ne dopušta pristup čuvaonici te daje na uvid predmete iz nje samo na zahtjev, a građu spremljenu u nju većinom trebaju istraživači i stručnjaci vezani za znanstveno polje koje muzej pokriva.

Intelektualni pristup

Intelektualni pristup se odnosi na informacije o predmetima zbirke te se može objasniti kroz pristup muzejskoj knjižnici, pristup muzejskoj dokumentaciji i dostupnost multimedijских projekata izvedenih iz postojeće predmetne dokumentacije.

³² Vokić, D. Preventivno konzerviranje slika, polikromiranog drva i mješovitih zbirki. Zagreb : K-R Centar : Hrvatsko restauratorsko društvo : Udruga Gradine i godine, 2007. Str. 10.

Pristup muzejskoj knjižnici

Knjižnica je kulturna, obrazovna i informacijska ustanova koja odabire, nabavlja, obrađuje, čuva i daje na korištenje knjižničnu građu te ima organizirane službe koje pružaju različite usluge i programe za korisnike³³. One se dijele na: nacionalne, sveučilišne, narodne, školske, visokoškolske, općeznanstvene i specijalne. Muzejska knjižnica pripada specijalnim knjižnicama. Korisnicima knjižnica služi kao mjesto za rad, istraživanje te odabir potrebnih informacija. Djelatnici muzejske knjižnice moraju biti stručne i visokomotivirane osobe sa željom za pažljivim, profesionalnim i kvalitetnim obavljanjem stručnog rada. Pomoć koju knjižničari mogu koristiti u svom radu su volonteri, no njih se ne smije iskoristiti kao nadomjestak za osoblje koje za svoj rad dobije plaću.

Knjižnična građa mora pratiti zbirke muzeja u kojem se nalazi. Većina muzejskih knjižnica nastale su istodobno s muzejima, a njihove se zbirke sastoje od donacija, publikacija prikupljenih razmjenom te kupnjom nove građe. Budući da mnoge knjižnice nemaju svoj poseban proračun, njihove zbirke se popunjavaju nesustavno i povremeno³⁴. Politika nabave knjiga mora biti u skladu sa programom matične ustanove. Zamjena je najčešće korišten način nabave građe u muzejskim knjižnicama. Suradnja se odvija među srodnim institucijama, i onim međunarodnima, a muzeji razmjenjuju vlastita izdanja (časopise, kataloge i druge publikacije). Ovaj način nabave je jako učinkovit jer je jeftin i potiče suradnju i dobre odnose među institucijama³⁵. Knjižnično osoblje mora pratiti novitete na znanstvenom području rada i ne dopustiti skupljanje nerelevantne građe unutar knjižnice. U tome im trebaju pomoći i kustosi i ostalo stručno osoblje muzeja. U knjižnici se čuvaju rijetki i neprocjenjivi primjerci knjiga. Zbog toga je potrebno, kao i kod studentske zbirke i čuvaonice, regulirati i definirati mogućnosti pristupa knjižnici.

No, korisnici koji nisu u mogućnosti doći u muzejsku knjižnicu, a žele vidjeti koje knjige ona ima, mogu biti zapostavljeni. Zbog njih, ravnatelj muzeja zajedno s knjižničarom odlučuje hoće li javnosti omogućiti pristup i pretraživanje elektroničkih kataloga. Potrebno je pratiti svjetske i domaće novitete na tom području i težiti standardizaciji sustava.

³³ Hebrang Grgić, I. Knjižnice i knjižnične zbirke I : nastavni materijal za kolegij Knjižnice i knjižnične zbirke I, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015.

³⁴ Tarrete, O. Skriveno blago : muzejske knjižnice i dokumentacijski centri. // *Informatica museologica* 29, 1/2(1999), str. 120-123.

³⁵ Jelača, N. Muzejske knjižnice u Zagrebu. // Diplomski rad. Zagreb : Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti, 2014. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/4414/1/67BOL.pdf> (16.6.2017.).

Pristup muzejskoj dokumentaciji

Prema pravilima muzejske struke, svaka djelatnost povezana s ustanovom muzeja, od nabavke, sabiranja, zaštite, istraživanja, komuniciranja i izlaganja predmeta u svrhu edukacije mora biti dokumentirano. Ona se prije radila ručno, upisivanjem svih karakteristika predmeta u inventarne knjige i ostale povezane knjige te nisu postojala određena pravila vezana uz upis. Dokumentacija se znatno poveća i njezina obrada nije moguća bez primjene računala i razvijenih informacijskih sustava. Dokumentaristi ne smiju omogućiti upisivanje osobnih primjedbi ili netočnih podataka povezanih s predmetom te moraju svoj posao napraviti pouzdano, precizno i ozbiljno.

Podaci dobiveni dokumentiranjem zbirke, a pri čemu nije uključeno stručno znanje kustosa o predmetima i o njihovom kontekstu, teško su upotrebljivi za pristup kakav bi zadovoljio i kustose i posjetitelje³⁶. Zbog toga je potreban dogovor cijelog stručnog osoblja o opsegu i načinu dokumentiranja. Osoblje muzeja može konzultirati i usmjeriti se na „Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja uvida u muzejsku građu i muzejsku dokumentaciju“ u kojem se navode osnovna pravila kako muzej može sve relevantne podatke potrebne korisniku dati i prezentirati. Voditelj odjela dokumentacije s ravnateljem može izraditi i interni pravilnik o načinu dostupnosti muzejske dokumentacije, kao i tko je smije koristiti i na koji način. Kao i kod muzejske knjižnice, mora postojati dogovor o mogućem pretraživanju dokumentacije putem Interneta.

Ukoliko je dokumentacija sustavno organizirana, sigurno pohranjena te omogućuje pretraživanje svojim korisnicima, ona može biti primjer i priznanje muzeju u kojem se nalazi. Nemoguće je izgraditi zbirku, postaviti izložbu ili započeti restauraciju bez podataka o povijesti predmeta, oblikovnoj identifikaciji, materijalnom sastavu ili stanju oštećenosti predmeta³⁷. No, najvažnija funkcionalna uloga dokumentacije je dokaz o postojanju predmeta jer ako se predmet uništi, postojati će neki zapis o njemu.

Multimedijski projekti izvedeni iz postojeće dokumentacije

Dokumentaciju koja se tijekom godina prikuplja i obrađuje, mora se na neki način interpretirati i komunicirati prema posjetiteljima. Interpretirati i komunicirati se može putem multimedijских programa, CD-ROM-ova, Web stranica, društvenih mreža i QR kodova.

³⁶ Vujić, Ž; Zlodi, G. Nova tehnologija i pristup muzejskim zbirkama : iskustvo zagrebačkih umjetničkih muzeja i galerija. // Informatica museologica. 31, 1/2(2000), str. 25-31.

³⁷ Osrečki, D. Dokumentacija kao oblik zaštite muzejskog fundusa. // Informatica museologica 21, 3/4(1992), str. 27-28.

Multimedija koristi i objedinjuje već poznate medije: tekst, zvuk, grafiku, fotografiju (nepokretne slike), animaciju, pokretne slike - film, video, koji se prethodno pretvaraju u digitalne – računalne zapise³⁸. Specifično kod multimedije jest da postoji ugrađen dio interaktivnosti kojim gledatelj može utjecati na reprodukciju samu. Prilikom osmišljavanja nekog multimedijskog programa, muzej mora napraviti plan i nacrt program kojem će se odrediti što će se u njemu nalaziti, koja je interesna skupina kojoj bi sadržaj bio zanimljiv i edukativan, kao i u kojem obliku će se širiti. Jedan od načina je putem CD-ROM-a ili DVD-ROM-a. Multimedija ima funkciju privlačenja posjetitelja, da im ponudi informaciju o muzeju, osigura orijentaciju u prostoru, pokaže gdje se nalaze pojedini predmeti u postavu³⁹.

Jedna od najčešćih upotreba multimedije u sadašnjem vremenu su virtualni muzeji. Oni su kolekcije elektroničkih artefakata i informatičkih sredstava. Virtualni muzeji povezuju korisnike s vrijednim informacijama u stvarnom svijetu i vremenu⁴⁰. To znači da svaki korisnik s bilo kojeg mjesta može vidjeti sadržaje unutar muzeja ukoliko ima pristup Internetu. Posebice se to može odnositi na predmete koji se nalaze primjerice na posudbi u nekom drugom muzeju, na restauraciji ili su oblikom preveliki te se ne nalaze u stalnom postavu muzeja.

Pristup virtualnim muzejima se odvija na internetskoj stranici muzeja. Korisnik dolaskom na stranicu više ne želi saznati samo osnovne informacije o muzeju poput lokacije, radnog vremena ili cijene ulaznice. On želi saznati zanimljive informacije poput koja je trenutna izložba postavljena, interesantne informacije o predmetima unutar stalnog postava, možda i koje izložbe su u pripremi i koji su programi namijenjeni djeci. Za strane turiste, na stranici je potrebno osigurati pristup sadržajima barem jednom stranom jeziku, najbolje engleskom. Većina muzeja još uvijek koristi tradicionalno oblikovanje internetskih stranica to jest stranica se više koristi za promociju muzeja, a ne za širenje znanja o kulturnoj baštini.

Novi način pristupa informacijama, razvijen u zadnjih desetak godina, su društvene mreže, vrste internetskih servisa koje služe za međusobno povezivanje korisnika i razvoj komunikacije. Osnovna karakteristika društvenih mreža je dijeljenje ideja, medija i datoteka, bilo da su ih stvorili sami korisnici ili su negdje pronašli u vrlo kratkom roku. Razmjena informacija se odvija pomoću instant poruka, dijeljenjem slika, igranjem igara i ostalog.

³⁸ Antoš, Z. Upotreba multimedije i hypermedije u muzejima. // *Informatica museologica* 31, 1/2(2000), str. 32-35.

³⁹ Isto.

⁴⁰ Isto.

Najpopularnije društvene mreže su Facebook, Instagram, Tumblr, Youtube i Snapchat⁴¹. Svaka od njih ima svoje karakteristike i muzej mora iskoristiti sve prednosti koje one nude. No, osoblje koje je zaduženo za komunikaciju putem društvenih mreža mora biti odgovorno i motivirano te ne smije stavljati sadržaj koji nije vezan uz rad i područje znanosti koje pokriva muzej. Također, ne smije vrijeđati korisnike koje ih prate te pokušati odgovoriti na sva moguća postavljena pitanja. Muzej može dijeliti fotografije, video-zapise, pozive na događaje, obrazovne članke o području rada kao i zanimljivosti o muzeju, stalnom postavu kao i predmetima unutar zbirke.

QR kod (engl. quick response code, hrv. brzi odgovor) je dvodimenzionalni matrični bar kod koji se sve češće upotrebljava umjesto crtičnih bar kodova⁴². Njegova specifičnost je mogućnost čitanja uz pomoć mobilnih telefona. Najčešće je u obliku kvadratića u kojem je sadržana tekstualna poruka ili internetska adresa. Nakon što korisnik očita QR kod s bilo kojim mobilnim uređajem s fotoaparatom i pristupom Internetu, zadani internetski preglednik se usmjerava na adresu koja je sadržana u tom QR kodu. Muzej ovu tehnologiju može upotrijebiti pri kreiranju stalnog postava ili- izložbi. Putem nje korisnik može dobiti više relevantnih informacija o cijelom muzeju ili samo jednom segmentu.

Istraživanje

Kao temelj istraživanja u ovom diplomskom radu poslužit će članak Ž. Vujić i G. Zlodija „*Nova tehnologija i pristup muzejskim zbirkama: iskustvo zagrebačkih umjetničkih muzeja i galerija*“ objavljen u časopisu *Informatica museologica* 31, 1/2(2000). Autori su provodili istraživanje o mogućnostima fizičkog i intelektualnog pristupa zbirkama umjetničkih muzeja i galerija na području grada Zagreba tijekom prosinca 1999. godine. Novo istraživanje odvijalo se tokom mjeseca ožujka i travanja 2017. godine. Kao i u prethodnom istraživanju dio informacija se mogao dobiti samostalno kao običan korisnik istraživanjem pristupa zgradi muzeja i stalni postav. Puno veća količina informacija se mogla pronaći pregledavanjem i pretraživanjem internetskih stranica nego tijekom proteklog istraživanja.

⁴¹ Najpopularnije društvene mreže u 2016. // Jasno&glasno. Dostupno na: <http://www.jasnoiglasno.com/najpopularnije-drustvene-mreze-u-2016-5919/> (7.2.2017.).

⁴² Radovanlija Mileusnić, S. Što je muzejski katalog. Zagreb : Muzejsko dokumentacijski centar, 2013. Str. 40.

Odabir muzeja

U Registru muzeja, galerija i zbirki u RH, koji vodi već gotovo dvadeset godina, Muzejski dokumentacijski centar (MDC) redovito prikuplja, obrađuje i objavljuje podatke o hrvatskim muzejima. Osnovni kriterij upisa muzeja u Registar jest postojanje građe formirane u zbirku, bez obzira na administrativni i pravni status muzeja⁴³.

Na području Grada Zagreba postoji 48 muzeja, galerija i zbirki. Prema Registru Muzejskog dokumentacijskog centra označeni su pod tri statusa. Prvi je označen sa slovom „A“ što označava da su pravno osnovani kao muzeji, dok je drugi status označen slovom „B“ i znači djelomično zadovoljava zakonske uvjete da bude muzej. Posljednji status je „C“ i uz njega je vezano da postoji građa, ali da se ne planira osnivanje muzeja.

Odabir muzeja i umjetničkih galerija koje su obuhvaćene ovim istraživanjem odvijalo se na dva načina. Prvi način odabira bila je skupina umjetničkih muzeja i galerija obuhvaćenih u početnom istraživanju Ž. Vujić i G. Zlodija iz 1999. godine. To su:

- Atelijer Meštrović (u sastavu Muzeja Ivana Meštrovića⁴⁴)
- Gliptoteka HAZU (Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti)
- Grafička zbirka NSK (Nacionalna i sveučilišna knjižnica)
- Hrvatski muzej naivne umjetnosti
- Kabinet grafike HAZU (Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti)
- Muzej Mimara - Zbirka umjetnina Ante i Wiltrud Topić Mimara
- Muzej suvremene umjetnosti
- Muzej za umjetnost i obrt
- Strossmayerova galerija starih majstora HAZU (Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti).

Ovom popisu bilo je potrebno pridružiti i Modernu galeriju koja tada u zadanom vremenu za istraživanje nije bila u mogućnosti ostvariti suradnju s istraživačima⁴⁵.

⁴³ Vodič kroz hrvatske muzeje i zbirke : 2011. Zagreb : Muzejski dokumentacijski centar, 2011. Str. 8.

⁴⁴ Prijašnji naziv – Fundacija Ivana Meštrovića

⁴⁵ Vujić, Ž; Zlodi, G. Nova tehnologija i pristup muzejskim zbirkama : iskustvo zagrebačkih umjetničkih muzeja i galerija. // Informatica museologica. 31, 1/2(2000), str. 25-31.

Iako je jedan od ciljeva diplomskog rada bila usporedba između istraživanja koje se provodilo 1999. godine i trenutnog, nadodalo se novih muzeja. To su:

- Arheološki muzej u Zagrebu
- Etnografski muzej Zagreb
- Galerija Klovićevi dvori
- Hrvatski povijesni muzej
- Hrvatski prirodoslovni muzej
- Hrvatski školski muzej
- Hrvatski športski muzej
- Hrvatski željeznički muzej.
- HT muzej
- Lovački muzej Hrvatskog lovačkog saveza
- Muzej grada Zagreba
- Muzejsko-memorijalni centar Dražen Petrović
- Tehnički muzej „Nikola Tesla“
- Tiflološki muzej
- Vojni muzej MORH-a (Ministarstvo obrane Republike Hrvatske)

Prilikom odabira muzeja, koristilo se složeno pretraživanje na internetskoj stranici Muzejskog dokumentacijskog centra⁴⁶. Jedan od elemenata koji su se koristili pri pretraživanju bila je oznaka statusa muzeja „A“ što znači da su to pravno osnovani muzeji te da se nalaze na području Grada Zagreba. Iako je pronađeno 38 takvih ustanova, odabrano je samo 25 muzeja i galerija koje će biti istraživani. Naime, dvanaest ustanova nije odabrano jer se ili nalaze u sklopu drugog muzeja ili su zatvoreni za javnost⁴⁷. Još jedna ustanova nije odabrana, a to je Muzejski dokumentacijski centar koji svojim djelovanjem podupire rad muzeja te ne djeluje kao muzej.

⁴⁶ muzEJ! : hrvatski muzeji i zbirke online. // Muzejski dokumentacijski centar. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/hr/rezultati-pretrage/?t=m&s=A&g=10000&vm=-1&mz=0&df=0&a=&k=&pr=&rr=&v=a#> (28.11.2016.).

⁴⁷ U sklopu HAZU-a - Hrvatski muzej arhitekture, Hrvatski muzej medicine i farmacije; u sklopu Muzeja grada Zagreba - Ambijentalna zbirka kipara Roberta Frangeša-Mihanovića, Memorijalni centar raketiranja Zagreba 1991./1995., Memorijalni prostor Bele i Miroslava Krleže, Zbirka - stan arhitekta Viktora Kovačića, Zbirka Cate Dujšin-Ribar i dr. Ivana Ribara, Zbirka Margite i Rudolfa Matza,; u sklopu Muzeja suvremene umjetnosti - Arhiv Tošo Dabac, Zbirka Vjenceslava Richtera i Nade Kareš-Richter; u sklopu Muzeja za umjetnost i obrt - Zbirka Anke Gvozdanović i Muzejsko kazališna zbirka Odsjeka za povijest hrvatskog kazališta

Razlog za odabir bila je jedinstvena prilika okupiti muzeje u jednom istraživanju koje može dovesti do boljeg razumijevanja fizičkog i intelektualnog pristupa, a samim tim i bolje komunikacije između muzeja, muzealaca i korisnika. S druge strane, ono samo može biti temelj nekom drugom istraživanju u nekom slijedećem vremenskom periodu.

Najveća količina informacija se mogla dobiti kroz razgovor s odgovornim osobama zaposlenim u muzejima, ravnateljima, kustosima, dokumentaristima i knjižničarima.

Svi odabrani muzeji su se odazvali molbi i pomogli u ovom istraživanju. Ovim putem im se želim zahvaliti na izdvojenom vremenu i želji za pomoći unatoč stalnim dnevnim profesionalnim obavezama.

O muzejima

Atelijer Meštrović (u sastavu Muzeja Ivana Meštrovića)

Atelijer Meštrović je specijalizirani, umjetnički muzej, ali i memorijalno-izložbeni prostor. Smješten je na Gornjem gradu u Zagrebu te je sačuvao autentičan ambijent života i rada Ivana Meštrovića (1883. – 1962.), jednog od najpoznatijih hrvatskih kipara.

Atelijer je jedan od sastavnih jedinica Muzeja Ivana Meštrovića koji su osnovani 1952. godine darovnim ugovorom sklopljenim između Ivana Meštrovića i tadašnje Narodne Republike Hrvatske. Osim Atelijera, u sastavu su još i Crkva Presvetog Otkupitelja u Ružiću kod Drniša, Galerija Meštrović i Meštrovićeve Crvine-Kaštilac u Splitu. Sabor Republike Hrvatske 1991. godine donosi Zakon o Fundaciji Ivana Meštrovića i time objedinjuje Darovnicu u jedinstvenu organizaciju s administrativnim sjedištem u Zagrebu⁴⁸. Tijekom 2007. Zakon se izmjenjuje te se administrativno središte seli u Split, a Fundacija Ivana Meštrovića se preimenuje u Muzeje Ivana Meštrovića.

Umjetnički muzej sa stalnom izložbom radova Ivana Meštrovića je adaptirani dio kompleksa kojeg je Ivan Meštrović kupio i doradio početkom dvadesetih godina 20. stoljeća. Početni fundus Atelijera se sastojao od 147 umjetnina koje se sustavno nadopunjavalo te danas ima više od 300 umjetnina. U Muzeju se nalazi i knjižnica i muzejska trgovina.

Gliptoteka HAZU (Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti)

Gliptoteka je umjetnički muzej osnovan 1937. godine pod imenom Gipsoteka. Cilj je bio prikazati gipsane odljeve arhitektonske plastike nepokretnih spomenika hrvatske kulturne baštine. Sastavni je dio Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti od 1950. godine.

⁴⁸ Muzeji Ivana Meštrovića. // Muzeji Ivana Meštrovića. Dostupno na: <http://www.mestrovic.hr/muzeji/muzeji-ivana-mestrovica.html> (29.11.2016.).

Obogaćivanje muzejskog fundusa se većinom odnosi na relevantna djela hrvatskog kiparstva 19. i 20. stoljeća, a profilira se kao muzej skulpture u kojem se može sagledati kiparsko stvaralaštvo od antike do danas⁴⁹. Trenutno se u njemu nalazi više od 13000 eksponata.

Gliptoteka je smještena u nekadašnji industrijski objekt kožare, čija je gradnja započela 1864. i postupno se proširivala do najvećega industrijskog pogona u Zagrebu. Antun Bauer, osnivač Gipsoteke, pokreće njezino preseljenje 1940. u taj objekt. Osim što se danas raspolaže prostorom većim od 14.000 m², Gliptoteka čuva i izlaže najveću zbirku skulptura u Hrvatskoj. Osim preparatorske radionice, Muzej sadrži i knjižnicu i arhiv.

Grafička zbirka NSK (Nacionalna i sveučilišna knjižnica)

Grafička zbirka djeluje u sklopu Nacionalne i sveučilišne knjižnice, a utemeljena je 1919. godine odlukom Povjerenstva za bogoštovlje i nastavu. Osim što je najstarija, ona je i najveća zbirka takve vrste u Hrvatskoj. Uz hrvatske autore, u fondu se nalaze i djela mnogih svjetskih autora.

Od 1960. godine Grafička zbirka, osim crteža, grafika, grafičkih mapa i ex librisa, u svoj fond uključuje razglednice, ilustrirane plakate, stripove i ovitke knjiga⁵⁰. Dokumentarna i kulturološka vrijednost fundusa Zbirke omogućava istraživačima jednostavno i brzo pronalaženje relevantnih podataka. Uz to, brojnost predmeta premašuje 200 000 predmeta. Osim knjižnice, Zbirka posjeduje i restauratorsku radionicu.

Hrvatski muzej naivne umjetnosti

Na zagrebačkom Gornjem gradu, smješten je umjetnički muzej, Hrvatski muzej naivne umjetnosti. Otvoren je 1952. godine te je prva muzejska institucija u svijetu osnovana za praćenje, skupljanje, izučavanje, prezentaciju i promociju naive⁵¹. Sadrži preko 1900 umjetnina, od slika, kipova do crteža i grafika. Naivna umjetnost je izdvojena stvaralačka skupina umjetnički neškolovanih slikara i kipara usred velikog broja izraza i struja moderne umjetnosti. Muzej sadrži i knjižnicu i muzejsku trgovinu.

Kabinet grafike HAZU (Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti)

⁴⁹ Povijest. // Gliptoteka. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Dostupno na: <http://gliptoteka.mdc.hr/povijest.aspx>

⁵⁰ Vodič kroz hrvatske muzeje i zbirke : 2011. Zagreb : Muzejski dokumentacijski centar, 2011. Str. 304.

⁵¹ Hrvatski muzej naivne umjetnosti. // muzEJ! : hrvatski muzeji i zbirke online. Muzejski dokumentacijski centar. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/hrvatski-muzej-naivne-umjetnosti,537:ZAG/hr/info//> (5.12.2016.).

Osim Gliptoteke, u sastavu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti se nalazi i Kabinet grafike. Osnovan je 1916. godine u okviru Umjetničkog razreda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Specijalizirana je muzejska institucija čije su područja interesa crteži, grafike, plakati i grafičke ploče. Ona nema stalni postav zbog osjetljivosti papirnate građe na svjetlost, promjene temperature i vlage, nego se građa prezentira na povremenim izložbama.

Fundus joj se sastoji od preko 19000 jedinica građe hrvatskih i stranih umjetnika od 16. do 21. stoljeća. Europsko nasljeđe grafičke umjetnosti je mnogobrojno te je posebno osjetljivo i potrebno ga je očuvati. Mnogi umjetnici su tijekom posljednja dva desetljeća donirali umjetnička djela te se fundus Kabineta znatno povećao. Pristupajući selektivno odabiru listova, zbirka je zarana bila ciljano popunjavana umjetničkim listovima visoke kvalitete⁵². Knjižnica se također nalazi unutar ovog umjetničkog muzeja.

Muzej Mimara - Zbirka umjetnina Ante i Wiltrud Topić Mimara

Muzej Mimara, punim imenom Javna ustanova "Zbirka umjetnina Ante i Wiltrude Topić Mimara" je utemeljena donacijom kolekcionara Ante Topića Mimara 1980. godine, a otvoren je za javnost 1987. godine. Ta je donacija umjetnina najveća nakon donacije biskupa Strossmayera.

Muzej je smješten u centru Zagreba, u neorenesansnoj zgradi bivše gimnazije. Kao zaštićeno kulturno dobro, upisana je kod Ministarstva kulture Republike Hrvatske u registar nepokretnih kulturnih dobara⁵³. Fundus muzeja čini 3750 umjetnina poput skupine ikona, oko 450 slika različitih europskih škola i majstora od gotike, renesanse do baroka i postimpresionizma. Muzej ima restauratorsku radionicu za sve materijale osim tekstila i knjižnicu.

Muzej suvremene umjetnosti

Odlukom tadašnjeg Narodnog odbora grada Zagreba, 21. prosinca 1954. godine, osnovan je Muzej suvremene umjetnosti s ciljem praćenja, dokumentiranja i promicanja događaja, stilova i pojava u suvremenoj umjetnosti. Prije preseljenja na novu lokaciju, Muzej je djelovao na dvije lokacije na zagrebačkom Gornjem gradu. Prostori su bili mali te Muzej tada nije imao stalni postav. Svoju muzejsko-galerijsku i edukativnu djelatnost obavljao je

⁵² Povijest Kabineta grafike. // Kabinet grafike. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Dostupno na: <http://kabinet-grafike.hazu.hr/hr/povijest.htm> (5.12.2016.).

⁵³ Povijest zgrade. // Muzej Mimara. Dostupno na: <http://www.mimara.hr/hr/hr/muzej/zgrada-muzeja/> (6.12.2016.).

organiziranjem tematskih i monografskih izložbi hrvatskih i inozemnih autora, postavljanjem izložbi iz fundusa, te putem predavanja, radionica i igraonica⁵⁴. Muzej se seli na novu lokaciju u Novom Zagrebu 2009. godine. U sastavu se nalaze i fotografski Arhiv Tošo Dabac i Zbirka Vjenceslava Richtera i Nade Kareš-Richter.

U zbirkama Muzeja nalazi se oko 12000 djela suvremene umjetnosti nastalih nakon 1950. godine od strane domaćih i stranih umjetnika različitih stilova i izričaja. Radovi su u obliku slika, skulptura, crteža, grafika, ali i na objektivima, multimedijским instalacijama, fotoinstalacijama i eksperimentalnim filmovima i videa.

Prilikom preseljenja za Muzej su posebno napravljena dva *site specific* projekta koja su ostala u trajnom vlasništvu: „*Dvostruki tobogan*“ Carstena Höllera i „*Oči pročišćenja*“ Mirosława Balke. Treba još naglasiti da je 2011. godine bio nominiran za Nagradu za europski muzej godine – EMYA. Osim knjižnice, Muzej ima i restauratorsku radionicu i muzejsku trgovinu.

Muzej za umjetnost i obrt

Na inicijativu Društva umjetnosti i njihovog tadašnjeg predsjednika Izidora Kršnjavija, 1880. godine je osnovan Muzej za umjetnost i obrt. Zamišljen je s namjerom da se stvori „zbirka uzoraka za majstore obrtnike i umjetnike koji treba da ponovo unaprijede proizvodnju predmeta svakodnevne upotrebe“⁵⁵. Želja i strategija tadašnjih zaposlenika je bila usmjeriti djelovanje Muzeja prema očuvanju tradicionalnih vrijednosti narodnog obrta. Cjelovit stalni postav se 1909. godine otvara u zgradi koju je dizajnirao Herman Bollé.

Otvoreni su novi muzejski odjeli fotografije, grafike, tiskarstva i knjigoveštva kao i muzejske restauratorske radionice te današnji Restauratorski zavod Hrvatske. Također je uvedena i dokumentacijska i informatička služba kao i službe za odnose s javnošću.

Današnji muzejski fundus broji oko sto tisuća predmeta izrađenih od 14. do 21. stoljeća te organiziranim u različite zbirke. Uključivanjem dodatnih promotivnih i kulturno-scenskih programa (koncerti, kazališne predstave, promocije) Muzej je u nacionalnim okvirima proširio značaj umjetničkog muzeja i profilirao se u smjeru promoviranja kulturne povijesti i oplemenjivanja kulturne sadašnjosti⁵⁶. Muzej sadrži i sastavnu jedinicu: Zbirka Anke Gvozdanović, no ona je privremeno zatvorena za javnost zbog radova na uređenju i

⁵⁴ Povijest Muzeja suvremene umjetnosti. // Muzej suvremene umjetnosti. Dostupno na: <http://www.msu.hr/#/hr/65/> (7.12.2016.).

⁵⁵ O muzeju. // Muzej za umjetnost i obrt. Dostupno na: <https://www.muio.hr/about/> (17.12.2016.).

⁵⁶ O muzeju. // Muzej za umjetnost i obrt. Dostupno na: <https://www.muio.hr/about/> (19.12.2016.).

sanaciji objekta. Osim spomenutih restauratorskih radionica, u Muzeju se nalaze i knjižnica, arhiv, muzejska trgovina i restoran.

Strossmayerova galerija starih majstora HAZU (Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti).

Posljednja galerija koja je bila ispitana u istraživanju 1999. godine je Strossmayerova galerija starih majstora koja je u sastavu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Otvorena je 1884. godine za javnost sa 256 djela iz donacije biskupa Josipa Jurja Strossmayera. On je inicirao i materijalno podržao osnivanje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (današnja HAZU) 1861. godine te izgradnju njezina sjedišta 1880. godine⁵⁷. Galerija je utemeljena na sustavu donacija te kupnji djela, a današnji fundus broji oko 3.000 umjetnina, većinom slika, manjih grafičkih listova i skulptura. Galerija ima i svoju muzejsku trgovinu i knjižnicu.

Moderna galerija

Hrvatska moderna i suvremena likovna umjetnost je predstavljena u Modernoj galeriji. Godine 1905. službeno je osnovana, a Hrvatsko društvo umjetnosti je orijentiralo njezinu aktivnost na praćenje suvremenog hrvatskog likovnog stvaralaštva. Smještena je u palači sagrađenoj za Ljudevita pl. Vranyczanyja u centru Zagreba. Na dva je kata palače izložen Novi stalni postav koji svjedoči o visokim dometima hrvatske likovnosti tijekom više od dva stoljeća⁵⁸.

U fundusu je trenutno oko 10.000 umjetničkih djela, od slika, skulptura, crteža i grafika do plaketa, medalja, fotografija i novomedijskih radova. Izložena je nacionalna likovna produkcija iz 19. i prvih dvadeset godina 20. stoljeća u kojem su prikazani različiti smjerovi. U fundusu Galerije nalazi se i zbirka medalja, plaketa, značaka, odlikovanja i numizmatike s građom 19. i 20. st.

Važan dio stalnog postava Galerije čini "Taktilna galerija MG", prva multisenzorna galerija namijenjena slijepim i slabovidnim osobama u ovom dijelu Europe. U posebnom odjeljku prvoga kata Galerije, uređenom za razgledavanje "dodirom i zvukom", izmjenjuju se

⁵⁷ Strossmayerova galerija starih majstora. // muzEJ! : hrvatski muzeji i zbirke online. Muzejski dokumentacijski centar. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/strossmayerova-galerija-starih-majstora-hazu,531:ZAG/hr/info/> (19.12.2016.).

⁵⁸ Moderna galerija. // muzEJ! : hrvatski muzeji i zbirke online. Muzejski dokumentacijski centar. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/moderna-galerija,525:ZAG-1/hr/info/> (29.12.2016.).

izložbe s kapitalnim djelima hrvatskoga slikarstva i kiparstva 19. i 20. st.⁵⁹. Galerija u svom sastavu ima restauratorsku radionicu, knjižnicu, arhiv, muzejsku trgovinu i restoran.

Arheološki muzej u Zagrebu

Počeci Arheološkog muzeja započinju u sklopu Narodnog muzeja 1846. godine. Od sredine 20. stoljeća Muzej se nalazi u palači baruna Dragutina Vranyczanyja u centru Zagreba. Fundus Muzeja broji oko 400.000 predmeta, od kojih je veći dio iz Hrvatske, ali postoji i pozamašan broj predmeta iz drugih zemalja, posebice s područja Sredozemnog mora.

Postav muzeja čine stalne izložbe Numizmatičke, Pretpovijesne i Egipatske zbirke te dijela Antičke zbirke. Najviše predmeta sadrži Numizmatička zbirka. Stalni postav Pretpovijesne zbirke donosi prikaz razvoja materijalne i duhovne kulture na prostorima kontinentalne Hrvatske⁶⁰ s otprilike 78.000 predmeta. S približno 2.200 predmeta, Egipatska zbirka je jedina sustavna kolekcija takvog tipa u Hrvatskoj. Antička zbirka predstavlja grčko-rimski svijet i njihovo življenje.

U prostoru muzejskog dvorišta, nalazi se muzejski lapidarij. Mjesto u kojemu je izloženo oko stotinu rimskih kamenih spomenika poput skulptura, reljefa i natpisa. Arheološki muzej od 1870. godine objavljuje znanstveni časopis *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*. U svom sastavu sadrži knjižnicu i arhiv.

Etnografski muzej Zagreb

Početak djelovanja Etnografskog muzeja u Zagrebu je 1919. godina kada inicijativa Povjerenstva za bogoštovlje i nastavu odlučuje spojiti etnografske zbirke. Do tada se etnografska građa prikupljala u Narodnom muzeju. Tijekom svojeg djelovanja Muzej je prikupio oko 85.000 predmeta iz Hrvatske i susjednih zemalja. Najveći dio fundusa sastoji se od tekstilnih predmeta no bogate su i zbirke predmeta tradicijskog gospodarstva, rukotvorstva, pokućstva, obrta, običaja i druge⁶¹.

Stručno-znanstveni časopis *Etnografska istraživanja* se izdaje u sklopu Muzeja kao i katalozi koji prate izložbe. Osim izdavačke djelatnosti, u Muzeju postoji edukativna djelatnost, te predavanja, filmske projekcije, koncerti i ostalo. Muzej u svom sastavu ima posebne preparatorske radionice, knjižnicu i muzejsku trgovinu.

⁵⁹ Isto.

⁶⁰ Arheološki muzej. // muzEJ! : hrvatski muzeji i zbirke online. Muzejski dokumentacijski centar. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/arheoloski-muzej-u-zagrebu,538:ZAG/hr/info//> (4.1.2017.).

⁶¹ Povijest muzeja. // Etnografski muzej. Dostupno na: <http://www.emz.hr/O%20muzeju/Povijest%20muzeja> (4.1.2017.).

Galerija Klovićevi dvori

Na zagrebačkom Gornjem gradu u bivšem isusovačkom samostanu smještena je Galerija Klovićevi dvori. Utemeljena je 1982. godine te je otada postigla veliki uspjeh prilikom osmišljavanja likovnih događanja upotrebom novog marketinškog pristupa, a posebice vlastite proizvodnje suvenira. Galerija je prvotno djelovala unutar Muzejsko-galerijskog centra, no 1996. godine je samostalna. U njezinom sastavu su Kula Lotrščak i Galerija Gradec, no potonja je zatvorena zbog lošeg stanja zgrade.

U Galeriji se prikazuju velike kulturološke i umjetničke izložbe nacionalne i svjetske baštine. Prva je kao umjetnički izričaj promovirala strip, karikaturu i ilustraciju, utemeljila je Hrvatski biennale ilustracije, kontinuirano istražuje i prezentira zaboravljene umjetničke opuse⁶². Galerija ima i knjižnicu.

Hrvatski povijesni muzej

Spajanjem Povijesnog muzeja Hrvatske i Muzeja revolucije naroda Hrvatske, Hrvatski povijesni muzej pravno je utemeljen 1991. godine kao nacionalni muzej hrvatske povijesti od srednjeg vijeka do danas. Smještaj Muzeja je u baroknoj palači na Gornjem gradu, no Muzej nema stalni postav zbog neodgovarajućih prostornih uvjeta. Prema planovima Republike Hrvatske, on bi se trebao preseliti u zgradu bivše Tvornice duhana Zagreb u kojoj će moći imati realiziran cjelovit stalni postav. U sadašnjem prostoru, Muzej ima fundus od oko 300.000 predmeta koji su organizirani u petnaestak zbirki. Uz zbirke, Muzej ima preparatorsku radionicu i knjižnicu.

U sklopu Hrvatskog povijesnog muzeja, nalazi se Memorijalni muzej Ivana Gorana Kovačića u Lukovdolu u Primorsko-goranskoj županiji. On je vezan uz život i rad poznatog pjesnika Ivana Gorana Kovačića te uz pjesničku manifestaciju *Goranovo proljeće*.

Hrvatski prirodoslovni muzej

Jedan od najvećih muzeja u Hrvatskoj je Hrvatski prirodoslovni muzej sa više od dva milijuna primjeraka sistematiziranih u različite zbirke. Početak djelovanja Muzeja je od 1846. godine, odnosno od utemeljenja Narodnog muzeja. Istraživanjima i radom hrvatskih i svjetskih prirodoslovaca, zbirke su se povećavale i nadopunjavale. Danas se stručna djelatnost

⁶² Galerija Klovićevi dvori. // muzEJ! : hrvatski muzeji i zbirke online. Muzejski dokumentacijski centar. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/galerija-klovicevi-dvori.520:ZAG-1/hr/info/> (4.1.2017.).

Muzeja ostvaruje unutar njegovih specijalističkih odjela: Zoološkoga, Botaničkoga, Mineraloško-petrografskoga i Geološko-paleontološkoga⁶³.

Časopis *Natura Croatica* se izdaje od 1992. godine. U njemu su sadržani znanstveni i stručni radovi povezani s djelovanjem Muzeja kao i prirodoslovnim istraživanjima iz područja biologije i geologije. Muzej sadrži preparatorsku radionicu te knjižnicu utemeljenu 1868. godine.

Hrvatski školski muzej

Hrvatski pedagojsko-književni zbor je 1901. godine inicirao osnivanje specijaliziranog muzeja za povijest školstva u Hrvatskoj. Muzej se nalazi u zgradi Hrvatskog učiteljskog doma, a osim Muzeja u zgradi je i Pedagoška knjižnica Davorina Trstenjaka te arhiv. Stalni postav muzeja otvoren je 2000. godine s rekonstrukcijom učionice s kraja 19. stoljeća. Poseban izloženi dio su i nastavna pomagala za obuku slijepih i gluhoonijemih osoba.

Glavna tema, učiteljstvo, predstavljeno je dokumentima i fotografijama koje ilustriraju djelovanje različitih stručnih i staleških udruga te humanitarno-štednih zadruga tijekom druge polovine 19. st., s kojima započinje organizirano djelovanje učitelja u Hrvatskoj⁶⁴. Još jedan važan segment je Pariška soba u kojoj se nalaze izlošci i namještaj kojim se Kraljevska zemaljska vlada Kraljevine Hrvatske i Slavonije predstavila na Svjetskoj izložbi u Parizu 1900. godine kao i ostavština književnika i učitelja Mate Lovraka prikazana kao rekonstrukcija njegove radne sobe. Hrvatski školski muzej redovito objavljuje stručni časopis *Anali za povijest odgoja*.

Hrvatski športski muzej

Muzej u Hrvatskoj povezan s poviješću i razvojem sporta te tjelesne kulture je Hrvatski športski muzej. Iako je službeno registriran tek 2003. godine, građa se sustavno prikuplja već od 1950-tih godina, a prikazuje u sklopu Kineziološkog fakulteta. Zbirke se sastoje od predmeta vezanih uz sve sportove tijekom povijesti, od sprava za tjelovježbu, sportske opreme i rekvizita, odjevnih predmeta do trofejnih predmeta i tiskane građe.

Uz knjižnicu, Muzej ima i zbirku fotografija s oko 26.000 pozitiva kao i specijalizirani arhiv s građom iz područja tjelovježbe i sporta, u kojem su originalni dokumenti⁶⁵.

⁶³ O muzeju. // Hrvatski prirodoslovni muzej. Dostupno na: <http://www.hpm.hr/O%20muzeju>. (5.1.2017.).

⁶⁴ Hrvatski školski muzej. // muzEJ! : hrvatski muzeji i zbirke online. Muzejski dokumentacijski centar. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/hrvatski-skolski-muzej.925:ZAG/hr/info/> (8.1.2017.).

⁶⁵ Hrvatski športski muzej. // muzEJ! : hrvatski muzeji i zbirke online. Muzejski dokumentacijski centar. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/hrvatski-sportski-muzej.640:ZAG/hr/info/> (8.1.2017.).

Hrvatski željeznički muzej

Jedan od specijaliziranih tehničkih muzeja u Hrvatskoj, osnovan 1991. godine je Hrvatski željeznički muzej. Prvotna namjera djelatnika Muzeja bila je postaviti izložbeni postav u željezničarskim radionicama TŽV-a (Tvornica željezničkih vozila) „Gredelj“ koje su najreprezentativniji primjer industrijske baštine u Hrvatskoj. Godine 2003. u južnom dijelu TŽV-a "Gredelj" uređen je privremeni izložbeni postav na otvorenome, s 20 željezničkih vozila, među kojima su parne, električne i dizelske lokomotive, vagoni, snježni plug za parne lokomotive i ostalo⁶⁶. Osim toga, muzej sadrži i petnaest primjeraka parnih lokomotiva izloženih diljem Hrvatske. U sastavu muzeja je i knjižnica.

HT muzej

U centru Zagreba, u prvoj poštansko-brzozavnoj palači u Hrvatskoj, smješten je HT muzej. Tamo se nalazi od svog osnutka 9. travnja 1953. godine, no za javnost je otvoren tek 1997. godine. Uz tematske izložbe, koje su vezane uz poštansku i telekomunikacijsku djelatnost, muzej je priređivao i likovne izložbe akademskih umjetnika i likovnih amatera te djelatnika Hrvatskog Telekom d.d. i Hrvatske pošte⁶⁷. Predmeti koji se čuvaju i izlažu su povezani s poviješću pošte, telekomunikacija i filatelije. U sklopu Muzeja nalazi se i knjižnica.

Lovački muzej Hrvatskog lovačkog saveza

Jedan od rijetkih muzeja koji se ne nalazi u užem centru grada Zagreba je Lovački muzej. Njegov fundus je posvećen lovno-uzgojnoj tradiciji, a nalazi se u blizini park-šume Tuškanac. Osnovan je 1952. godine na godišnjoj skupštini Saveza lovačkih društava tadašnje Narodne republike Hrvatske. U Muzeju su prikazana staništa biljnog i životinjskog svijeta hrvatskog podneblja i prostora putem velikih diorama. Također, jedna diorama je posvećena i prikazu svjetske divljači. Muzej prati djelatnosti vezane za lovstvo koje su u postavu predstavljene zbirkom lovačkog streljiva, lovačke opreme, rasprsnutoga i oštećenoga

⁶⁶ Hrvatski željeznički muzej. // muzEJ! : hrvatski muzeji i zbirke online. Muzejski dokumentacijski centar. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/hrvatski-zeljeznicki-muzej.870.3:ZAG/hr/info/> (9.1.2017.).

⁶⁷ HT muzej. // Društvena odgovornost. Hrvatski telekom. Dostupno na: <http://www.t.ht.hr/drustvena-odgovornost/ht-muzej/> (10.1.2017.).

lovačkog oružja, oružja lovokradica i ostalog⁶⁸. Unutar Muzeja nalazi se knjižnica, muzejska trgovina i restoran.

Muzej grada Zagreba

Na poticaj Braće hrvatskog zmaja, 1907. godine osnovan je danas najveći gradski muzej u Hrvatskoj, Muzej grada Zagreba. U njemu korisnici mogu istraživati i komunicirati o raznovrsnim temama iz povijesti, ali i suvremenosti Zagreba. Nakon 1947. godine, nalazi se na zagrebačkom Gornjem gradu, u spomeničkom kompleksu nekadašnjeg samostana opatica klarisa. Godine 1997. otvoren je stalni postav Muzeja koji prezentira grad Zagreb i njegove stanovnike od pretpovijesti do danas u svim aspektima i koristeći različite načine prezentiranja.

U sklopu Muzeja nalazi se više sastavnica, poput Memorijalnog centra raketiranja Zagreba 1991./1995., Zbirke Margite i Rudolfa Matza, Zbirke – stana arhitekta Viktora Kovačića, Memorijalnog prostora Bele i Miroslava Krleže, Ambijentalne zbirke kipara Roberta Frangeša-Mihanovića i Zbirke Cate Dujšin-Ribar i dr. Ivana Ribara. Godine 2000., Muzej je bio nominiran za Nagradu za europski muzej godine – EMYA. Muzej ima preparatorsku radionicu, knjižnicu i restoran.

Muzejsko-memorijalni centar Dražen Petrović

Specijalizirani, memorijalni muzej, posvećen hrvatskom košarkašu Draženu Petroviću, osnovan je 2006. godine. Petrović je bio jedan od najvećih hrvatskih sportaša, bilježio je velike uspjehe u klubovima Cibona, Real Madrid i New Jersey Nets, ali i kao reprezentativac bivše Jugoslavije i Republike Hrvatske. Tragično je preminuo 1993. godine. Muzejski fundus sadrži različite predmete vezane uz njegov život i karijeru, prateći kronološki njegov životni put od Šibenika do Sjedinjenih Američkih Država. U njemu su sadržane medalje, pokali, plakete, brojna priznanja i odlikovanja, akreditacije, dokumenti, fotografije te umjetničke slike⁶⁹. Muzej nema knjižnicu niti preparatorske radionice.

Tehnički muzej „Nikola Tesla“

⁶⁸ Lovački muzej Hrvatskog lovačkog saveza. // muzEJ! : hrvatski muzeji i zbirke online. Muzejski dokumentacijski centar. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/lovacki-muzej-hrvatskog-lovackog-saveza,645:ZAG/hr/info/> (10.1.2017.).

⁶⁹ Muzejsko-memorijalni centar Dražen Petrović. // muzEJ! : hrvatski muzeji i zbirke online. Muzejski dokumentacijski centar. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/muzejsko-memorijalni-centar-drazen-petrovic,762:ZAG/hr/info/> (10.1.2017.).

Tehnički muzej „Nikola Tesla“ osnovan je 1954. godine. On je složeni muzej znanosti i tehnike jer obrađuje većinu područja tehnike. Tijekom 1959. godine preselio se na današnju lokaciju na Savskoj cesti. Odjeli Transformacija energije, Prometna sredstva i Rudarstvo bili su prvi u postavu Muzeja koji su bili otvoreni za javnost 1963. godine. Nakon toga slijedi zbirka Nafta i odjeli Astronautike s planetarijem, Demonstracijski kabinet Nikole Tesle, Osnove poljodjelstva i Vatrogastvo⁷⁰. Godine 2006., Muzej je obnovio Demonstracijski kabinet Nikole Tesle, po kojem muzej 2015. godine dobiva ime. Muzej, osim knjižnice, u svom sastavu ima i arhiv.

Tiflološki muzej

Osnovan 1953. godine, Tiflološki muzej se zalaže za ispravan prikaz života osoba s invaliditetom, osobito onih koji imaju oštećen vid. Muzej je koncipiran kao "muzej za sve", bez obzira na "različitosti među ljudima"⁷¹. Posebna područja djelovanja u sklopu Muzeja su komunikacija s publikom, obrazovanje muzejskih djelatnika kao i izgradnja kvalitetnog odnosa između muzeja i njegovih korisnika. Vezano uz to, mnoge osobe s invaliditetom se mogu aktivno uključiti u razvoj programa Muzeja. Posebno izdvaja Tamna soba koja je prostorija u potpunom mraku, gdje osobe s normalnim vidom mogu imati iskustvo slijepe i slabovidne osobe. Koncept se sastoji da osoba mora obaviti određene zadatke, a cijelo iskustvo se nadzire. Muzej je 2010. g. bio nominiran za Nagradu za europski muzej godine - EMYA. Muzej sadrži i knjižnicu i arhiv.

Vojni muzej MORH-a

Vojni muzej Ministarstva obrane Republike Hrvatske je utemeljen na inicijativu predsjednika dr. Franje Tuđmana 1997. godine. Tijekom Domovinskog rata grupa ljudi koja je djelovala u sklopu tadašnje Službe za informativno-psihološko promidžbeno djelovanje počela je skupljati građu s ratišta, kao i razne predmete vezane za djelovanje, organizaciju i promidžbu vojske⁷². Djelatnici priređuju tematske izložbe jer Muzej nema stalni postav. Također, Muzej nema ni knjižnicu.

⁷⁰ Opće informacije. // Tehnički muzej. Dostupno na: <http://tehnicki-muzej.hr/hr/muzej/info/> (13.1.2017.).

⁷¹ Tiflološki muzej. // muzEJ! : hrvatski muzeji i zbirke online. Muzejski dokumentacijski centar. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/tifloloski-muzej.990.1:ZAG/hr/info/> (13.1.2017.).

⁷² Vojni muzej MORH-a. // muzEJ! : hrvatski muzeji i zbirke online. Muzejski dokumentacijski centar. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/vojni-muzej-morh-a.770:ZAG/hr/info/> (14.1.2017.).

Obrazac

Obrazac koji se koristio prilikom ovog istraživanja sastojao se od dva dijela: dio s ispitivanjem fizičkog pristupa muzeju te dio s ispitivanjem intelektualnog pristupa. U drugom dijelu su dodana dva povezana pitanja. Pitanje društvenih mreža i QR kodova nije postojalo u originalnom obrascu, ali su razvojem tehnologije postaju sastavni dio društva i kulture i zbog toga ih je bilo potrebno uključiti u novi obrazac.

Rezultati istraživanja 1999. godine

U istraživanju provedenom u prosincu 1999. godine u umjetničkim muzejima i galerijama u Zagrebu. Istraživači su odgovore na manji broj pitanja dobili samostalno kao obični korisnici istražujući pristup zgradi muzeja, stalni postav i pregledavanjem i pretraživanjem internetske stranice. No, najveći broj odgovora dobili su kroz razgovor s odgovornim osobama zaposlenim u muzejima.

Fizički pristup

Uz fizički pristup vezani su pristup zgradi muzeja, pristup stalnim zbirkama, pristup studijskim zbirkama i pristup muzejskoj čuvaonici. Što se tiče prvog dijela, pristupa zgradi, istraživanje je pokazalo da je samo Muzej Mimara imao omogućen siguran i neometan ulaz za osobe s invaliditetom. Tada je bio opremljen ulaznim rampama, liftovima i prostranim hodnicima za dostojan prihvrat invalidnih osoba.

Slijedeća je stavka pristup stalnim zbirkama. Od deset ispitanih umjetničkih muzeja i galerija samo dva nisu imala otvoren stalni postav. Od ostalih ispitanih, autori članka izdvajaju Muzej Mimaru, Hrvatski muzej naivne umjetnosti i Muzej za umjetnost i obrt kao muzeje sa zadovoljavajućim pristupom predmetima u stalnim zbirkama. Također, Muzej za umjetnost i obrt je 1999. godine imao i jedini interaktivni multimedijски program napravljen prvenstveno radi orijentacije u prostoru i prvog upoznavanja s predmetima u stalnom postavu „Putokaz“⁷³. Program je nastao na temelju osnovne baze podataka o muzejskim predmetima koja je bila rezultat sustavne informatizacije Muzeja. Ostali muzeji nisu imali ovakvu vrstu interaktivnih multimedijских programa.

⁷³ Vujić, Ž; Zlodi, G. Nova tehnologija i pristup muzejskim zbirkama : iskustvo zagrebačkih umjetničkih muzeja i galerija. // Informatica museologica. 31, 1/2(2000), str. 25-31.

Studijske zbirke nisu bile jako zastupljene tijekom istraživanja 1999. godine, prvenstveno jer muzejski djelatnici nisu ni razumjeli što one znače. Od ispitanih muzeja, osnovne zahtjeve su ispunile dvije grafičke zbirke: Kabinet grafike i Grafička zbirka Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Potonja je imala gotovo idealan radni prostor, opremljen radnim stolovima s rukavicama i povećalima kao i referentnom literaturom te računalima s mogućnošću pristupa Internetu. No, ovo se veže uz rad nove zgrade Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Pretraživanje muzejskih informacijskih sustava je bilo omogućeno u većini zagrebačkih umjetničkih muzeja i galerija.

Posljednja stavka fizičkog pristupa je pristup muzejskoj čuvaonici. Istraživanje je pokazalo da je čuvaonica tada bila jedna od najnepristupačnijih prostora muzeja. No, iznimke su bile Gipsoteka i Strossmayerova galerija. Prva je dopuštala pristup specijalistima zbog problema veličine predmeta potrebnih za istraživanje, dok je druga pokušavala omogućiti slobodan pristup javnosti čuvaonici. Tadašnji ravnatelj Galerije imao je namjeru urediti i osposobiti studijski depo. Time bi korisnici bili u mogućnosti pregledavati i povećati svoje znanje o djelima europskog slikarstva izvan stalnog postava.

Intelektualni pristup

Pristup muzejskoj knjižnici, kao i muzejskoj dokumentaciji te multimedijски projekti izvedeni iz postojeće dokumentacije bile su dio obrasca povezan uz intelektualni pristup muzejskim predmetima.

Muzejska knjižnica je povezana uz muzej. Istraživanje je pokazalo da svaki umjetnički muzej i galerija imaju knjižni fond koji prati zbirku. Osim toga, prikazalo se da knjižnici jednog muzeja javnost ne može pristupiti, a u četiri su zaposleni stručni knjižničari. Posebno su izdvojeni Muzej za umjetnost i obrt i Muzej Mimara su i to zahvaljujući opsegu knjižnog fonda, postojanju čitaoničkog prostora za rad i suvremenom statusu knjižničara⁷⁴.

Muzejska dokumentacija je važna za rad svakog muzeja jer okuplja sve informacije i znanje koje omogućuju daljnje istraživanje i komunikaciju muzeja prema posjetiteljima. Svi muzeji su veliku pozornost usmjerili manualnoj dokumentaciji, uz inventarne knjige posebice i dobrom fizičkom upravljanju zbirkama. Tada, tri muzeja nisu koristila za dokumentaciju niti jedan muzejski informacijski sustav. Ostali su tek kupili i započinjali proces obrade građe, nailazili na mnoge početne probleme te čak i odustajali od daljnjeg napretka u ovom polju. No, unatoč problemima s kojima se susreće muzejska zajednica, posjetitelji i korisnici usluga

⁷⁴ Isto.

žele pretraživati muzejski sustav u potrazi za informacijama. Godine 1999. imali su tu mogućnost u samo dva ispitana muzeja.

Posljednja pitanja bila su vezana uz multimedijske projekte izvedene iz postojeće dokumentacije. Muzejska zajednica je tada imala tri multimedijiska programa osmišljena u tri muzeja – Muzeju za umjetnost i obrt, Grafičkoj zbirci Nacionalne i sveučilišne knjižnice i Atelijeru Meštrović. Muzej za umjetnost i obrt koristio je spomenuti „Putokaz“ koji je imao točke pristupa s kojima se nastojalo spojiti muzejske predmete i informacije vezane uz njih. Djelatnici Grafičke zbirke su izradili CD-ROM „Hrvatski tisak i crtež“ na temelju dokumentacijske obrade zbirke crteža hrvatskih umjetnika. Atelijer Meštrović je bio pred završetkom CD-ROM-a koji je mogao predstavljati svojevrsnu digitaliziranu znanstvenu monografiju. U njoj su bile ugrađene godine iscrpnog rada na prikupljanju opisa predmeta u stalnom postavu, podacima o Ivanu Meštroviću, njegovom opusu i izložbama. Specifično je bilo da su se djela mogla pretraživati po naslovima, temama, smještaju i ostalim karakteristikama.

Web je 1999. godine bio tek na početku svog razvoja što se tiče prisutnosti muzeja i već tada se činio kao najpopularnije okruženje za komuniciranje muzeja s virtualnom publikom⁷⁵. Tri muzeja su bila obuhvaćena projektom Muzejskog dokumentacijskog centra „Muzeji Hrvatske na Internetu“. Na stranici su bile sadržane osnovne informacije o muzejima poput radnog vremena, adrese, kratkog opisa zbirke i prikazom najvrednijih muzejskih izložaka. Osim suradnje s MDC-om, Muzej za umjetnost i obrt i Strossmayerova galerija su pokrenuli svoje vlastite internetske stranice. Također su svoje stranice imali i Muzej Mimara i Grafička zbirka Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Korisnici ne bi uspjeli pronaći osnovne podatke o čak polovici ispitanih muzeja. Podaci o autorskim pravima i reproduciranju navodili su se najčešće za same internetske stranice, dok podataka za digitalizirane slike muzeja i predmeta gotovo da nije bilo⁷⁶.

Usporedba rezultata istraživanja iz 1999. i 2017. godine

Ovo poglavlje sadrži usporedbu istraživanja fizičkog i intelektualnog pristupa u umjetničkim muzejima iz 1999. i 2017. godine. Svih devet muzeja koji su bili ispitani 1999. godine su se odazvali i ovom novom istraživanju iz 2017. godine.

⁷⁵ Vujić, Ž; Zlodi, G. Nova tehnologija i pristup muzejskim zbirkama : iskustvo zagrebačkih umjetničkih muzeja i galerija. // *Informatica museologica*. 31, 1/2(2000), str. 25-31.

⁷⁶ Isto.

Fizički pristup

Pristup zgradi muzeja se može sagledati kroz smještaj muzeja u gradu, informacijske ploče ispred muzeja i postojanje adekvatnog ulaza, rampe ili lifta za osobe s invaliditetom. Smještaj muzeja i galerija u gradu se može podijeliti na tri lokacije: strogi centar Zagreba, mala i veća udaljenost od centra. Od ovih devet muzeja i galerija, u strogom centru se nalazi njih šest, od toga dva na Gornjem gradu, a četiri u Donjem gradu. Na Gornjem gradu su Atelijer Meštrović i Hrvatski muzej naivne umjetnosti, dok su u Donjem: Muzej Mimara, Muzej za umjetnost i obrt, Strossmayerova galerija i Kabinet grafike. Izvan centra su dva muzeja: Gliptoteka i Grafička zbirka koja se nalazi u sklopu Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Na najvećoj udaljenosti je Muzej suvremene umjetnosti koji se u međuvremenu preselio u novu zgradu u Novom Zagrebu 2009. godine.

Informacijske ploče koje prikazuju put do muzeja i galerija su prikazane kroz standardne turističke ploče smeđe boje koje je Grad Zagreb postavio na važnijim lokacijama i raskrižjima. Na dnu svih ploča nalazi se QR kod s više informacija o muzejima i gradu. Također svi muzeji i galerije imaju ploče s nazivima muzeja na ulazu, dok većina muzeja imaju banere na pročeljima zgrada. Oni najčešće sadržavaju informacije o tekućim i budućim izložbama. Od ovih devet muzeja, svojom označenošću posebno se ističu Gliptoteka i Muzej suvremene umjetnosti. Zgrada u kojoj se nalazi Gliptoteka je dugačka te su ploče postavljene s južne i sjeverne strane, kao i na ulazu da bi posjetitelji bili sigurni da se nalaze na pravilnoj lokaciji. S druge strane Muzej suvremene umjetnosti je specifičan jer mu nova zgrada omogućuje medijsku fasadu na kojoj se nalazi velika količina informacija o izložbama i događanjima u Muzeju.

Postojanje adekvatnog ulaza za osobe s invaliditetom je omogućeno u pet muzeja i to putem rampi i liftova. Gliptoteka omogućuje djelomično kretanje po zgradi, dok tri muzeja nemaju nikakav pristup za osobe s invaliditetom. Posebice se ističe Atelijer Meštrović jer se prilikom renovacije Meštrovićeve kuće pazilo na ambijentalnost prostora te nije postojala mogućnost prilagodbe prostora.

S obzirom na prijašnje istraživanje, kada je samo jedan muzej imao omogućen pristup za invalide, ovo istraživanje pokazuje povećanje prilagodbe i razmišljanje o potrebama svih potencijalnih korisnika. Iako muzeji nisu u potpunosti prilagođeni, pokušavaju svim mogućim rješenjima približiti svoje muzeje svim korisnicima.

Pristup stalnim zbirkama je u istraživanju bio i ostao vezan uz informacijsku službu i njezine sastavnice, izdavanje publikacija, orijentaciju unutar muzeja i pridruženost

informacija predmetima odnosno legendama. Kabinet grafike i Grafička zbirka nemaju stalni postav zbog osjetljivosti papirnate građe na svjetlost, vlagu, promjenu temperature, mehanička oštećenja⁷⁷.

Na ulasku u muzeje uobičajeno postoji informacijska služba koja odgovara na pitanja korisnika te ih usmjerava na mjesto gdje je potrebno. Svi muzeji i galerije, osim Grafičke zbirke, imaju informacijsku službu odmah na ulazu. Grafička zbirka se nalazi unutar Nacionalne i sveučilišne knjižnice te se može reći da je njihova informacijska služba vezana uz onu glavnu knjižničnu. Iako Kabinet grafike nema stalni postav, ima prostor za povremene izložbe te se tamo nalazi njihova služba. Većina muzeja i galerija u blizini informacijske službe ima i prikazan tlocrt zgrade za lakše snalaženje. Muzej suvremene umjetnosti ima tlocrt muzeja na plazma ekranu.

Što se tiče izdavanja publikacija, iako nema stalni postav, Kabinet grafike izdaje deplijane, monografije i kataloge izložbi kao i kataloge suvremenih autora u sklopu Trijenala. Svi ostali muzeji izdaju deplijane i vodiče na hrvatskom i engleskom jeziku. Posebno se ističe Hrvatski muzej naivne umjetnosti čiji je deplijan preveden na devet jezika. Manji broj muzeja ima publikacije prilagođene osobama s invaliditetom, a prvenstveno su na Brailleovom pismu.

Svi muzeji imaju uspostavljen neki oblik orijentacije, bilo putem strelica ili putem označenih karata na deplijanima. Smještaj Strossmayerove galerije u zgradi Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti je nepraktičan. Na ulasku u zgradu nije jasno označeno kako doći do Galerije koja se nalazi na drugom katu.

Svi muzeji i galerije imaju predmetne legende s obzirom da imaju stalne postave, osim dva muzeja koji ih nemaju. Atelijer Meštrović nema standardne tekstualne legende nego brojeve uz predmete. Takav način označavanja je vezan uz estetske razloge to jest omogućava posjetitelju veću pozornost na predmete. Za više informacija o njima, posjetitelj ima deplijan. Osim Strossmayerove galerija koja jedina ima legende samo na hrvatskom jeziku, ostalih pet iz prvog istraživanja ima i na hrvatskom i engleskom jeziku. Muzej suvremene umjetnosti nudi audio, dok Muzej Mimara nudi audiovizualni vodič kroz postav, a oba se mogu poslušati na hrvatskom i engleskom jeziku.

Kao i 1999. godine i 2017. godine dvije ustanove nisu imale stalni postav, ali to je vezano, kako je napisano, uz osjetljivu papirnatu građu koja je temelj tih ustanova. Posebno se ističe Hrvatski muzej naivne umjetnosti koji svojim jednostavnim stalnim postavom kroz šest soba i smještajem na prvom katu Gornjogradske palače pokušava približiti stalni postav svim

⁷⁷ O nama. // Kabinet grafike. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Dostupno na: <http://www.kabinet-grafike.hazu.hr/hr/indexHr.htm> (10.5.2017.).

potencijalnim korisnicima. Svi ostali muzeji također pronalaze nove načine pristupa svojim korisnicima koristeći nove tehnologije koje će se više opisati vezano uz multimedijske projekte. Nažalost, utvrđeno je da „Putokaz“, tada jedini interaktivni multimedijski program koji je napravljen zbog orijentacije u prostoru Muzeja za umjetnost i obrt više nije u funkciji.

Studijske zbirke imaju Kabinet grafike, Grafička zbirka i Muzej za umjetnost i obrt. Studijske zbirke su opremljene sa standardnom opremom: stolovima, stolcima, računalom s pristupom Internetu, povećalima. S druge strane, ostali muzeji nemaju posebnu prostoriju nego imaju prostore u kojima korisnici mogu boraviti tijekom svojih istraživanja. Neki muzeji i omogućuju korištenje građe samo u nazočnosti kustosa nadležnog za taj dio građe. Korisnici kojima je omogućeno istraživanje u prostoru predviđenom za studijsku zbirku su specijalisti, najčešće istraživači i studenti vezani uz tu granu znanosti. Neovisno postoji li u muzeju neki interni pravilnik ili se vode prema Zakonu o pravu na pristup informacijama, specijalisti se trebaju javiti u muzej ili galeriju s pitanjima o istraživanju. Ukoliko je svrha i razlog istraživanja opravdan i odgovarajući, kustosi pripremaju građu. Svaki zahtjev se bilježi u evidenciju pristupa. Korisnik mora paziti na predmet i ne smije ga oštetiti prilikom svojeg istraživanja.

Usporedno s 1999. godinom kada su samo dvije ustanove imale složenu studijsku zbirku, 2017. se pridružuje i treća – Muzej za umjetnost i obrt. Iako muzejski djelatnici još nisu detaljno upoznati s terminom studijska zbirka, svi muzeji žele omogućiti sve dostupne informacije svojim korisnicima te pronalaze prostor u kojima se može istraživati. Pošto je zgrada Nacionalne i sveučilišne knjižnice tijekom prethodnog istraživanja bila nova, studijska zbirka unutar Grafičke zbirke je sadržava gotovo idealni radni prostor za istraživanja sa svom potrebom opremom. Tijekom ovog istraživanja utvrđeno je da oprema malo zastarjela zbog nedovoljnog financiranja te je potrebno pronaći financije zbog poboljšanja.

Fizički pristup muzejskim čuvaonicama, korisnicima nije dopušteno. No, uz opravdani razlog istraživanja i nazočnost kustosa, korisnicima je omogućen pristup potrebnim predmetima. Kao i kod studijskih zbirki, korisnik koji smije zatražiti predmet iz čuvaonice je stručnjak ili student vezan uz tu granu znanosti te se evidencija pristupa bilježi. To također piše ili u internom pravilniku muzeja ili galerije ili prema Zakonu o pravu na pristup informacijama. U muzejima i galerijama je potreban pristanak ravnatelja ili upravitelja na dostupnost predmeta. Interesantan je primjer Strossmayerove galerije gdje se za veća

istraživanja ili posudbe građe, potrebno odobrenje nadležnog razreda i uprave Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Uspoređujući oba istraživanja, vidljiv je veliki pomak u približavanju muzejske čuvaonice potencijalnim korisnicima. Prije su samo dva muzeja dopuštala neki oblik mogućnosti istraživanja predmeta iz čuvaonice dok sada svi muzeji dopuštaju. No, potrebno je biti specijalist i imati opravdan razlog zbog kojeg se može pristupiti predmetima.

Intelektualni pristup

Knjižnična građa sadržana u muzejskoj knjižnici je uglavnom vezana uz muzejske predmete, ali i služi kao priručna knjižnica za razvoj kustosa i ostalih djelatnika muzeja. U većini muzeja i galerija javnost ima pristup knjižnici, dok u nekima pristup imaju samo kustosi i stručnjaci iz tog područja. Primjerice, za upotrebu knjižnične građe iz Grafičke zbirke, korisnici moraju biti članovi Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Slično kao i kod studijskih zbirki i muzejskih čuvaonica, korisnici moraju imati zadovoljavajući razlog zašto im je potrebna građa knjižnice. Nakon toga, knjižničari im pronalaze potrebnu građu u skladu s uvjetima pristupa. Svaki predani zahtjev se upisuje u evidenciju koju većina muzeja ima ili ih priprema. Program koji se najčešće koristi u radu muzejskih knjižnica je K++. Četiri knjižnična kataloga su dostupna putem Interneta i to katalogi Muzeja suvremene umjetnosti, Grafičke zbirke, Gliptoteke i Strossmayerove galerije. Posljednje dvije se nalaze u sklopu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Katalog na webu je u pripremi u Kabinetu grafike i Muzeju Mimara, dok u Muzeju za umjetnost i obrt zahtjeve razrješava knjižničar. Hrvatski muzej naivne umjetnosti nema javno pretraživanje knjižničkog kataloga.

Na stranici Muzejskog dokumentacijskog centra, prikazan je popis muzeja i galerija s navedenim detaljima te potencijalni korisnici mogu vidjeti pojedinosti svakog muzeja. Na popisu je i prikazana dostupnost knjižnice te se navodi da su pet njih dostupne javnosti, jedna djelatnicima, dvije stručnjacima dok je jedna u potpunosti nedostupna. Također, prema tom popisu se može vidjeti da su u četiri njih zaposleni stručni knjižničari dok u ostalima knjižnične poslove obavljaju kustosi.

Prikazom oba istraživanja, ustanovljeno je da se knjižnice sve više otvaraju javnosti i putem Interneta. U pojedinim knjižnicama, korisnici mogu pretraživati elektroničke kataloge u svom domu te pronaći dostupne informacije za svoja istraživanja poput ima li knjižnica potrebnu knjigu i pronaći slične knjige. Za pregled, korisnik ipak mora sam doći u knjižnicu. U muzejskim knjižnicama radi isti broj stručnih knjižničara kao i prije osamnaest godina. Opsegom knjižnog fonda i po postojanju čitaoničkog prostora za rad, osim prije spomenutih

Muzeja Mimara i Muzeja za umjetnost i obrt, može se dodati i Muzej suvremene umjetnosti koji ima veliku i raznoliku knjižnicu sa mnogo prostora za korisnike.

Svi ispitani muzeji vode imaju razvijen muzejski informacijski sustav. U inventarne knjige, dokumentaristi generiraju podatke iz baze podataka, a one su potrebne u slučaju pada informacijskog sustava. Programi koji se koriste za popisivanje i prikaz su M++ za primarnu i S++ za sekundarnu dokumentaciju. U većini muzeja građa je obrađena u potpunosti. Muzeji pružaju pristup dokumentaciji neovisno o mediju na kojem se bilježi, no treba imati opravdan razlog zašto je potrebna dokumentacija, to jest za koje istraživanje će biti korištena. Većina muzeja ima pravilnik o korištenju muzejske građe, a u kojem su navedena sva pravila za korištenje izvora. Svi muzeji vode evidencije o zahtjevima koje im korisnici šalju.

Za razliku od 1999. godine kada je računalna tehnologija bila u početku i kada su muzeji tek započeli upotrebu računalnih informacijskih sustava, u 2017. godini upotreba informacijskih sustava se povećala. Svaki muzej u današnje vrijeme treba imati dobar računalni sustav jer je korisnicima potrebna brza i točna informacija.

Broj multimedijских projekta koji su izvedeni iz dokumentacije se uvelike povećao. U sadašnje vrijeme svaki muzej se trudi poboljšati svoju komunikaciju unutar stalnih postava s korisnicima upotrebljavajući različite vrste multimedije. Tome je pripomogao i razvoj informacijske i komunikacije tehnologije u posljednjih 20-tak godina. Primjeri upotrebe multimedijских sadržaja su iz Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti, Muzeja za umjetnost i obrt i Strossmayerove galerije. Hrvatski muzej naivne umjetnosti je povodom Međunarodnog dana muzeja 2016. godine proveo edukativnu akciju „Klik na klik, otkrivamo naive lik“ gdje su postavljeni tableti unutar stalnog postava. Na njima se vrti reprodukcija umjetnina i proširene informacije o autorima na hrvatskom i engleskom jeziku. Muzej za umjetnost i obrt je u suradnji s Googleom osmislio projekt Google Cultural Institute u kojem su prikazana odabrana djela iz stalog postava, snimljena u visokoj rezoluciji. Također je omogućena i virtualna šetnja muzejom s uslugom Street View te dvije digitalne izložbe: „Pladanj“ i „Sat“. Muzealci iz Strossmayerove galerije su željeli korisnicima olakšati pristup stalnom postavu osmislivši aplikaciju Strossmayerova galerija. Ona služi kao vodič po stalnom postavu na mobilnom uređaju, a dostupna je na Androidu. Potrebno je imati uključen Bluetooth, stati ispred određenih slika unutar galerije o kojima su sadržane informacije poput imena slike, autora, obilježja i opis slike. Unutar aplikacije je prikazan i tlocrt galerije. Problem je što malo korisnika zna za nju, potrebno je imati uključen Bluetooth te sučelje nije dobro osmišljeno.

Upotreba CD-ROM-ova je smanjena. Njihova popularnost opada te muzeji pronalaze nove načine za komunikaciju s korisnicima. Od ispitanih muzeja, CD-ROM-ovi se koriste u Kabinetu grafike i Hrvatskom muzeju naivne umjetnosti. U Kabinetu grafike je jedan od primjera interaktivni CD „Šetnja kroz postav Trijenala“ gdje su sadržani razgovori sa selektorima kao i katalog Trijenala. S druge strane, Hrvatski muzej naivne umjetnosti prodaje glazbeni CD-ROM i CD-ROM s filmom „Ključ sreće“ o poznatom umjetniku naive Ivanu Rabuzinu.

Svi muzeji imaju svoju Web stranicu s informacijama o muzeju, radnom vremenu, lokaciji, djelatnicima, stalnom postavu, trenutnim izložbama, djelatnicima i izdavačkoj djelatnosti. No, stranica Grafičke zbirke je u sklopu Nacionalne i sveučilišne knjižnice, a Strossmayerova galerija je u sklopu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Osim Atelijera Meštrović, na svim stranicama muzeja je omogućen prijevod na engleski jezik za potencijalne strane korisnike. Još jedan važan element koji je potreban korisnicima, a koji nemaju svi muzeji je opis kako se ostvaruje pravo na pristup informacijama. Gliptoteka, Strossmayerova galerija i Atelijer Meštrović nemaju opis postupka dobivanja informacija te bi trebali urediti taj element. Na samo dvije internetske stranice muzeja se može pronaći naznačena muzejska knjižnica. No, na stranicama triju muzeja je potrebno tražiti pod Knjižnicom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti jer su one u njezinom sklopu.

Na internetskim stranicama muzeja i galerija mogu se pronaći i primjeri različitih projekata. Na stranici Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti postavljen je Vodič kroz postav gdje su iznesene slike i opisi o autorima kroz dvorane muzeja. Sličan projekt ima i Gliptoteka s virtualnom izložbom „Od tvornice do muzeja“ u kojem je prikazana povijest Gliptoteke i zanimljivosti vezane uz nju. Uz to, na svojim stranicama imaju i virtualnu panoramu koja na sličan način kao i Hrvatski muzej naivne umjetnosti prikazuje zbirke unutar muzeja s postavljenim slikama i opisima predmeta. Muzej Mimara također ima virtualni katalog odabranih predmeta sa slikama i opisima predmeta. Još jedan muzej ima prezentiran projekt na svojoj internetskoj stranici. To je Muzej suvremene umjetnosti koji ima šetnju stalnim postavom naznačen *Zbirke u pokretu*.

Nova mogućnost komunikacije s korisnicima muzealcima se otvorila putem društvenih mreža. Svaki muzej i galerija ima službenu stranicu na Facebooku gdje se objavljuju osnovni podaci, fotografije, najave događaja i radionica u muzeju, zanimljive informacije o predmetima. Osim najpopularnije mreže, muzeji koriste i Twitter, Instagram, Youtube i LinkedIn. Šest ispitanih muzeja ima vidljive oznake za društvene mreže na svojim stranicama.

Posljednja ispitana stavka vezana uz multimedijske projekte je QR kod. Tri ispitana muzeja ih koriste, dok je jedan prije koristio ali više ne koristi. Primjer korištenja kodova se može vidjeti u Hrvatskom muzeju naivne umjetnosti gdje su reproducirani na svim izdanjima i na internetskoj stranici. U Gliptoteci se većinom koriste za prikaz povijesti i tlocrta u dijelu stalnog postava dok se u Atelijeru Meštrović koriste za informacije o skulpturama. Muzej za umjetnost i obrt ih je prije koristio za ankete i pružanje korisnicima informacije o muzeju.

Razvojem informacijske i komunikacije tehnologije, a posebice Interneta, multimedijski projekti postaju brojniji, sadržajni i kreativniji. Muzealci svakodnevno pronalaze nove načine upotrebe tehnologije za prijenos informacija i znanja korisnicima. Oni više ne moraju fizički dolaziti u neke muzeje, nego mogu pogledati izložbu ili dio postava putem računala. Za razliku od 1999. godine kada su samo tri muzeja bila obuhvaćena na popisu Muzejskog dokumentacijskog centra, ove godine su svi obuhvaćeni s prikazanim informacijama o radnom vremenu, djelatnicima, povijesti, službama i zbirkama unutar muzeja te ostalih relevantnih informacija. Pristup je poboljšán te muzeji moraju nastaviti rad na održavanju kvalitetnih i zanimljivih internetskih stranica te društvenih mreža.

Rezultati istraživanja 2017. godine

Kao što je navedeno, jedan od ciljeva je prikaz fizičkog i intelektualnog pristupa predmetima u ostalim, ne-umjetničkim muzejima. Zbog toga je uzorak povećán, a rezultati mogu biti temelj nekom drugom istraživanju u nekom slijedećem vremenskom periodu.

Fizički pristup

Prvi element vezan uz fizički pristup je pristup zgradi muzeja. I u prikazu rezultata novih muzeja, smještaj u gradu se može podijeliti na tri lokacije: strogi centar Zagreba, mala i veća udaljenost od centra. Od 16 ispitanih muzeja, deset ih se nalazi u strogom centru, s tim da se na Gornjem gradu nalazi njih četiri: Hrvatski povijesni muzej, Hrvatski prirodoslovni muzej, Galerija Klovićevi dvori i Muzej grada Zagreba. U Donjem gradu se nalazi njih šest: Hrvatski školski muzej, Hrvatski športski muzej, HT muzej, Moderna galerija, Arheološki muzej i Etnografski muzej. Na maloj udaljenosti od strogog centra Zagreba su Lovački muzej Hrvatskog lovačkog saveza, Željeznički muzej, Tiflološki muzej, Tehnički muzej „Nikola Tesla“ i Muzejsko-memorijalni centar Dražen Petrović. Na većoj udaljenosti od centra nalazi se Vojni muzej MORH-a koji je u sklopu Hrvatskog vojnog učilišta "dr. Franjo Tuđman" na Črnomercu.

Standardne turističke smeđe informacijske ploče koje se mogu vidjeti na važnijim lokacijama u Zagrebu s naznačenim smjerom za muzeje postavio je Grad Zagreb. Svi muzeji imaju ploče na ulazu s imenom muzeja i radnim vremenom. Baneri na pročeljima zgrada se koriste za prikaz tekućih i budućih izložbi u muzeju. S drukčijim načinom prikaza informacija o muzeju može se istaknuti Tehnički muzej koji ispred zgrade ima interaktivni elektronski panel na kojem se prikazuju informacije o muzeju, zbirkama i izložbama. S druge strane Muzej grada Zagreba koristi tradiciju obrta i zanata te na svojem ulazu ima bakrenu ploču povijesne vrijednosti kao i cimer, znak koji je postavljen na ulazu u objekt a koji označava neku djelatnosti. Oni su i ostvarili suradnju s Državnim arhivom Zagreb koji se nalazi u zgradi preko puta s plakatom koji prikazuje ulaz u obje ustanove.

Četiri muzeja nemaju adekvatni ulaz za osobe s invaliditetom. S druge strane, ostali muzeji imaju odgovarajući ulaz ili se mogu postaviti odgovarajuće rampe. No, potrebno je unaprijed najaviti svoj dolazak da se djelatnici muzeja stignu pripremiti i olakšati pristup svojim korisnicima. Veliko ograničenje za korisnike predstavlja prostor u kojem se nalaze Željeznički muzej i Tehnički muzej. U Željezničkom muzeju nepokretne osobe mogu vidjeti samo vanjski stalni postav. U Tehničkom muzeju ne mogu pristupiti prvom katu stalnog postava što je i naznačeno u deplijanu muzeja.

Pristup stalnom postavu nije omogućen u svim muzejima. Vojni muzej, Galerija Klovićevi dvori i Povijesni muzej nemaju stalni postav. Športski muzej ima postav, ali on još nije otvoren za javnost. Zanimljiva je situacija Moderne galerije. U njoj muzealci, zbog nedostatka prostora, moraju micati stalni postav kako bi organizirali povremene izložbe.

Od šesnaest ispitanih muzeja, jedanaest ima smještenu informacijsku službu na ulazu u muzej te je osoblje profesionalno i odgovara na sva pitanja korisnika. Prikaz tlocrta muzeja se jednostavno može pronaći u pet muzeja. Moderna galerija i Tehnički muzej svoje su prikazali i na deplijanu dostupnom korisnicima. Za olakšano pružanje informacija slijepim i slabovidnim korisnicima zaslužan je Tiflološki muzej. Na ulazu, kod informacijske službe, postavljen je tlocrt sa Brailleovim pismom pisan velikim slovima.

Većina muzeja objavljuje publikacije. To su deplijani s osnovnim informacijama o muzeju poput radnog vremena, smještaja u gradu, opisa najznačajnijih zbirki i slika zanimljivih predmeta unutar muzeja. Osim deplijana, izdaju se i katalozi trenutnih izložbi. Za približavanje muzeja korisnicima koji nisu u mogućnosti osobno kupiti neki katalog izložbe, Prirodoslovni muzej je pružio mogućnost kupovine i naručivanja popratnih kataloga i knjiga putem internetske stranice. Tehnički muzej svoje deplijane je tiskao na pet jezika te je

omogućio i potencijalnim stranim korisnicima informacije o svojoj djelatnosti. Za osobe s invaliditetom ističu se Tiflološki, Arheološki i Muzej grada Zagreba koji su izdali i kratki deplijan na Brailleovom pismu.

Unutar većine ispitanih muzeja, orijentacija u prostoru je kružna ili vodi iz jedne prostorije u drugu. Problem orijentacije se može pronaći u Hrvatskom prirodoslovnom muzeju, gdje smjer kretanja nije dobro označen i korisnik teško može pronaći izlaz iz stalnog postava. S druge strane, iako je u Tiflološkom muzeju orijentacija u stalnom postavu isključivo kružna, muzealci su postavili istaknutu stazu zbog koje se slijepe i slabovidne osobe mogu jednostavno orijentirati u prostoru muzeja.

Pridruženost informacija predmetima u ispitanim muzejima je zadovoljavajuća. U dva muzeja, legende su još u izradi i nije ih moguće vidjeti u stalnom postavu. Od ostalih muzeja, legende sadrže osnovne informacije o prikazanim predmetima poput autora, imena predmeta, materijala, vrijeme nastanka. Osim hrvatskog jezika, drugi najčešći jezik legendi je engleski. U Muzeju grada Zagreba za prikaz građe koriste čak četiri vrste legendi: glavne to jest uvodne koje se postavljaju na početku cjeline, sekundarne to jest one koje označavaju važne cjeline, predmetne i legende koje se odnose na samu zgradu. Posljednje su sive i razlikuju se od ostalih po boji. Uz to, razmatrali su i potencijalne korisnike koji imaju problema s vidom te kod uvodnih legendi imaju kratki tekst napisan na Brailleovom pismu. Kao Muzej grada Zagreba, tako i Tiflološki muzej ima legende namijenjene slijepim i slabovidnim osobama.

Kao i kod prijašnjih ispitanih umjetničkih muzeja, niti u ovima muzealci nisu detaljno upoznati s terminom studijska zbirka. Od šesnaest ispitanih muzeja, četiri uopće nemaju studijsku zbirku. Od ostalih, sedam nema zaseban prostor, ali djelatnici mogu istraživaču osigurati prostor za nesmetani rad. Pet muzeja ima studijsku zbirku u kojoj korisnici mogu obaviti svoje istraživanje, a ističe se Arheološki muzej. Na trećem katu imaju potpuno opremljen prostor s računalom s pristupom Internetu, kutama, rukavicama i ostalim predmetima potrebnim istraživačima. Za istraživanja se mogu obratiti stručnjaci i studenti srodnih znanstvenih grana te moraju imati opravdani razlog zašto i za koje istraživanje su im potrebni predmeti. Muzeji koriste ili interni pravilnik za dostupnost informacija ili postupaju po Zakonu o pravu na pristup informacijama. Uz opravdan razlog, istraživači moraju paziti na stanje predmeta i vratiti ih u istovjetnom stanju. Svi muzeji bilježe evidenciju pristupa.

Poput ispitanih umjetničkih muzeja, niti u ovim ostalim muzejima fizički pristup muzejskoj čuvaonici nije omogućen. No, kao i kod studijskih zbirki, ako stručnjaci zatraže

neki predmet s opravdanom razlogom, kustosi zaduženi za zbirku mogu pripremiti predmet i prisustvovati istraživanju i pomoći prilikom svakog pitanja istraživača. Također, evidencija zahtjeva se vodi u svakom muzeju, a za sve situacije, muzealci se konzultiraju ili s internim pravilnikom unutar muzeja o pristupu informacija ili sa Zakonom o pravu na pristup informacijama.

Intelektualni pristup

Prvi element intelektualnog pristupa je pristup muzejskoj knjižnici. Svaki muzej ima svoju knjižnicu, dok je Vojni muzej u postupku izrade iste. Knjižnična građa je pretežito vezana uz predmete unutar muzeja. Potrebno je istaknuti da je knjižnica Lovačkog muzeja u sklopu Lovačkog saveza. Ukoliko je nekom korisniku potreban dio knjižnične građe ili samo informacija, on mora imati opravdani razlog zašto mu je ona potrebna. Nakon odobravanja, stručni knjižničar ili osoba zadužena za vođenje knjižnice, rješava zahtjev i isporučuje potrebne informacije. Svaki zahtjev se bilježi u evidenciji muzeja. Posebno se ističu knjižnice Etnografskog i Hrvatskog prirodoslovnog muzeja gdje je vanjskim korisnicima omogućena i posudba građe ako ostave neki osobni dokument. Programi koji se koriste u muzejskim knjižnicama su K++, Koha, MetelWin i Zaki. Pretraživanje knjižničnog gradiva putem Interneta je omogućeno u samo dva muzeja: Hrvatskom prirodoslovnom muzeju i Etnografskom muzeju.

Prema intervjuima obavljenim u sklopu istraživanja, sve knjižnice su dostupne korisnicima i javnosti osim u Galeriji Klovićevi dvori i Lovačkom muzeju. Njihove knjižnice mogu koristiti samo djelatnici muzeja i stručnjaci iz tog područja. No, prema popisu na internetskoj stranici Muzejskog dokumentacijskog centra, građi u šest muzejskih knjižnica mogu pristupiti samo stručnjaci, dok je ostalima knjižnica dostupna svima. U tom segmentu je potrebno uskladiti informacije o dostupnosti. Prema popisu se može zaključiti da je stručni knjižničar zaposlen u pola muzeja to jest u njih osam, dok su u ostalima raspoređeni kustosi.

Slijedeći element koji se ispituje prilikom intelektualnog pristupa je pristup muzejskoj dokumentaciji. Od šesnaest ispitanih muzeja, jedan nema razvijen muzejski informacijski sustav u kojem se upisuje dokumentacija, nego vodi manualnu dokumentaciju. Drugi muzeji imaju ili samo računalni sustav ili imaju oba načina vođenja dokumentacije. U velikoj većini muzeja građa je obrađena između 90 i 100%. Kao i kod umjetničkih muzeja, knjige ulaska i inventarne knjige se generiraju iz baze podataka. Svi muzeji omogućuju pristup

dokumentaciji neovisno o mediju na kojem se nalaze. Kao i svi primjeri pristupa do sada, istraživači, najčešće specijalisti moraju imati opravdani razlog za istraživanje kao i prethodno se javiti u muzej. Svaki njih zahtjev se uvrštava u evidenciju. Programi koje muzeji koriste za vođenje muzejske dokumentacije su M++ za primarnu i S++ za sekundarnu dokumentaciju. Jedan muzej još uvijek koristi program PROMUS. Za rješavanja zahtjeva za pristupom dokumentaciji, dokumentaristi koriste ili interne pravilnike ili Zakon o pravu o pravu za pristup informacijama.

Posljednji element intelektualnog pristupa su svi multimedijски projekti izvedeni iz postojeće dokumentacije. Muzeji žele privući što više korisnika i zato se svakodnevno osmišljavaju zanimljivi projekti. Zahvaljujući razvijanju informacijske i komunikacijske tehnologije, projekti su veći i obuhvaćaju veću populaciju ljudi. Prvi primjer projekta unutar stalnog postava koji se može istaknuti je u Muzejsko-memorijalnom centru Dražen Petrović gdje se nalazi info-pult s multimedijским sadržajem na hrvatskom i engleskom jeziku. U Hrvatskom prirodoslovnom muzeju, u Zoološkom odjelu je postavljen zaslon s igrama za mlađe korisnike koji se igrajući mogu učiti o ljudskom tijelu. Prema intervjuima Tehnički i Etnografski muzej su napravili aplikaciju za mobilni telefon. Arheološki muzej svojim posjetiteljima nudi Smart guide – besplatan audio-vizualni vodič kroz stalni postav.

CD-ROM-ove ne koristi šest muzeja. Poneki muzeji su ih prije koristili, ali su odustali jer njihova popularnost i korištenje među korisnicima smanjeno. U svojem stalnom postavu, Muzejsko-memorijalni centar Dražen Petrović, kao i Lovački muzej, koristi kao dopunu puštanje filmova grupama. Muzej grada Zagreba ima DVD s vodičem kroz stalni postav s interaktivnom virtualnom šetnjom. S druge strane, Tehnički muzej pokazuje razvoj i promjenu tehnologije jer je sadržaj koji je prije bio na CD-ROM-u sada prikazan na interaktivnom panelu.

Svi ispitani muzeji imaju svoje internetske stranice osim Hrvatskog športskog muzeja i Vojnog muzeja MORH-a. No, informacije o Lovačkom muzeju nalaze se u sklopu stranice Hrvatskog lovačkog saveza, a HT muzej u sklopu telekomunikacijske tvrtke Hrvatski telekom. Na njihovim stranicama mogu se pronaći osnovne informacije poput radnog vremena, lokacije, popisa djelatnika, povijesti kao i informacije o zbirkama unutar muzeja. Korisnici mogu na internetskim stranicama muzeja pronaći dokumente o dostupnosti informacija. Dokumenti se mogu pronaći na stranicama osam muzeja koji imaju svoje stranice. Ostali muzeji bi također trebali postaviti dokumente o dostupnosti informacija i prikazati korisnicima na koji način se informacije mogu dobiti u njihovom muzeju. Od

dvanaest muzeja koji imaju svoje vlastite stranice, samo jedan, Hrvatski prirodoslovni muzej, nema opciju prevođenja stranice na engleski jezik i time zakida potencijalne strane posjetitelje. Također, od tih dvanaest muzeja, samo njih sedam ima posebno označenu knjižnicu i informacije o njoj.

Osim osnovnih informacija, na internetskim stranicama se mogu pronaći i zanimljivi multimedijски projekti poput virtualnih izložbi ili šetnji. Neki od primjera su navedeni u nastavku. Na internetskoj stranici Tiflološkog muzeja se mogu pronaći virtualne šetnje s prošlih izložbi u zadnjih sedam godina. Tijekom 2014. godine u Hrvatskom prirodoslovnom muzeju realiziran je program „Osjeti mineral dodirom“ u kojem slijepe i slabovidne osobe mogu dobiti osnovne informacije o stalnom postavu mineraloških i petrografskih zbirki na tiskanom taktilnom panou na Brailleovom pismu i uvećanom crnom tisku. Također, omogućena je interaktivna aplikacija za pregled „*Zanimljivosti iz proširenog i preuređenog stalnog postava mineraloško-petrografskih zbirki*“ koja je nadograđena na audio vodič za korisnike na hrvatskom, engleskom, njemačkom ili japanskom jeziku. U planu je i povećanje broja svjetskih jezika. Hrvatski povijesni muzej na svojoj stranici ima prikazano devet virtualnih izložbi koje se sastoje od uvoda i likovnog postava sa slikama. Za razliku od Tiflološkog muzeja koji je omogućio virtualne šetnje kroz postave završenih izložbi, Tehnički muzej je omogućio virtualnu šetnju kroz stalni postav svog muzeja. Muzealci iz Željezničkog muzeja su digitalizirali slike iz željezničke povijesti i objasnili što se nalazi na njima. Za razliku od muzeja koji su omogućili ili virtualnu šetnju ili izložbu, Muzej grada Zagreba je omogućio oba projekta.

Pristup informacijama je omogućen i putem društvenih mreža, no nemaju svi muzeji svoje stranice. Najpopularnija društvena mreža je Facebook jer na njoj, od šesnaest ispitanih muzeja, deset ima profil koji vode djelatnici muzeja. Od ostalih šest, tri se nalaze u sklopu nadređenih institucija te se informacije o njima objavljuju na njihovim društvenim mrežama. To su Vojni muzej u sklopu stranice Ministarstva obrane Republike Hrvatske, Lovački muzej u sklopu Hrvatskog lovačkog saveza te HT muzej u sklopu stranice Hrvatskog telekoma. Svoje profile nemaju Moderna galerija, Športski muzej i Željeznički muzej. Od ostalih društvenih mreža, muzeji koriste Instagram, Twitter, Youtube i Flickr. Podaci koje korisnici mogu pronaći su osnovne informacije o muzeju poput fotografije s izložbi, radionica i predavanja, prikaz zanimljivih predmeta iz fonda muzeja, najave izložbi kao i promjene radnog vremena. Na devet internetskih stranica je moguće vidjeti izravnu vezu na društvene mreže kojima se muzej koristi.

QR kodove deset muzeja ne koristi uopće, dok ostali koriste djelomično. Oni se najčešće koriste za informacije o muzeju, izložbama i predmetima. Mogu se istaknuti Arheološki muzej koji je QR kodove upotrijebio u Lapidariju kroz interpretacijske ploče. Sličan način upotrebe ima i Hrvatski željeznički muzej za vanjski stalni postav. Ukoliko postave QR kodove, ne moraju se brinuti zbog vremenskih nepogoda ili krađe ploča s informacijama o lokomotivama i vagonima. Tiflološki muzej je, s druge strane, QR kodove upotrijebio u svojoj izložbi „Imam pravo“ s kojom su djelatnici htjeli obratiti pozornost na prava osoba s intelektualnim invaliditetom. Još jedna upotreba QR kodova je vidljiva u Hrvatskom prirodoslovnom muzeju gdje slijepe i slabovidne osobe mogu putem očitavanja koda poslušati o stalnom postavu putem audio vodiča.

Zaključak

Rezultati ovog istraživanja su dokaz koliko su se tehnologija, ali i muzeji promijenili u dvadesetak godina. Komunikacija između djelatnika muzeja i korisnika je poboljšana, a informacije su dostupnije i pristupačnije nego ikada. Komunikacija je poboljšana upravo zbog upotrebe informacijske i komunikacijske tehnologije, bilo zbog novog načina vođenja muzejske dokumentacije u informacijskim sustavima ili zbog raznih multimedijских projekata.

Istraživanje je pokazalo da su se umjetnički muzeji i galerije razvili od stanja utvrđenog 1999. godine. Iako predmeti iz njihovih postava mogu funkcionirati bez mnogo dodatnih objašnjenja s informacijskom i komunikacijskom tehnologijom, muzealci sve uspješnije pronalaze način kako približiti umjetnost običnom čovjeku. I novoispitani muzeji sustavno rade na poboljšavanju pristupa informacijama, bilo izravno, bilo putem tehnologije. U stalnom postavu korisnici informacije lako mogu pronaći putem info-pultova i audio-vodiča, dok putem Interneta mogu vidjeti stalni postav i izložbe zahvaljujući virtualnim šetnjama te saznati zanimljivosti o muzeju putem društvenih mreža i internetskih stranica. U svakom ispitanom segmentu mogu se prepoznati dobri primjeri, no mjesta za poboljšanje usluga i komunikacije između muzeja i korisnika uvijek ima.

Politika upravljanja zbirkama prolazi kroz razdoblje značajnih promjena. Muzeji više nisu percipirani samo kao skladišta predmeta, nego se od njih zahtjeva zanimljiva i neočekivana interpretacija i komunikacija, kao i novi načini sudjelovanja korisnika i nesmetan pristup muzejskim zbirkama. Razvojem tehnologije, zbirke postaju dostupnije korisnicima. Novi načini pristupa i upravljanja zbirkama prilika su za proširivanje znanja o zbirkama za dobrobit javnosti, a aktivnim poticanjem pristupa predmetima otvaraju nove mogućnosti istraživanja, edukacije i kreativnosti za posjetitelje, ali i za samo osoblje muzeja.

Literatura

1. Antoš, Z. Upotreba multimedije i hypermedije u muzejima. // Informatica museologica 31, 1/2(2000), str. 32-35.
2. Arheološki muzej. // muzEJ! : hrvatski muzeji i zbirke online. Muzejski dokumentacijski centar. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/arheoloski-muzej-u-zagrebu,538:ZAG/hr/info//> (4.1.2017.).
3. Etički kodeks za muzeje. // Zagreb ; Sarajevo : International Council of Museums, 2007. Str. 1. Dostupno na: <http://www.icom-croatia.hr/wp-content/uploads/2011/11/Eticki-kodeks-za-muzeje.pdf> (1.2.2017.).
4. Galerija Klovićevi dvori. // muzEJ! : hrvatski muzeji i zbirke online. Muzejski dokumentacijski centar. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/galerija-klovicevi-dvori,520:ZAG-1/hr/info//> (4.1.2017.).
5. Hebrang Grgić, I. Knjižnice i knjižnične zbirke I : nastavni materijal za kolegij Knjižnice i knjižnične zbirke I, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015.
6. Henderson, J. Museum architecture. Gloucester, Mass. : Rockport Publishers, cop. 2001. Str. 11.
7. Hrvatski muzej naivne umjetnosti. // muzEJ! : hrvatski muzeji i zbirke online. Muzejski dokumentacijski centar. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/hrvatski-muzej-naivne-umjetnosti,537:ZAG/hr/info//> (5.12.2016.).
8. Hrvatski školski muzej. // muzEJ! : hrvatski muzeji i zbirke online. Muzejski dokumentacijski centar. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/hrvatski-skolski-muzej,925:ZAG/hr/info//> (8.1.2017.).
9. Hrvatski športski muzej. // muzEJ! : hrvatski muzeji i zbirke online. Muzejski dokumentacijski centar. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/hrvatski-sportski-muzej,640:ZAG/hr/info//> (8.1.2017.).
10. Hrvatski željeznički muzej. // muzEJ! : hrvatski muzeji i zbirke online. Muzejski dokumentacijski centar. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/hrvatski-zeljeznicki-muzej,870.3:ZAG/hr/info//> (9.1.2017.).
11. HT muzej. // Društvena odgovornost. Hrvatski telekom. Dostupno na: <http://www.t.ht.hr/drustvena-odgovornost/ht-muzej/> (10.1.2017.).
12. Izvješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj. // Zagreb : Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2016. Dostupno na: http://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2016/04/Invalidi_2016.pdf (7.2.2017.).

13. Jelača, N. Muzejske knjižnice u Zagrebu. // Diplomski rad. Zagreb : Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti, 2014.
Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/4414/1/67BOL.pdf> (16.6.2017.).
14. Lovački muzej Hrvatskog lovačkog saveza. // muzEJ! : hrvatski muzeji i zbirke online. Muzejski dokumentacijski centar. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/lovacki-muzej-hrvatskog-lovackog-saveza,645:ZAG/hr/info/> / (10.1.2017.).
15. Maroević, I. Muzejska publikacija kao oblik muzejske komunikacije. // Informatica museologica, 32, 3/4(2002), str. 10-13.
16. Maroević, I. Uvod u muzeologiju. Zagreb : Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 1993.
17. Matassa, F. Active Collections: Re-visiting Our Collection for More and Better Use. Encouraging Collection Mobility, Susanna Pettersson i ostali. Helsinki i ostali : Finnish National Gallery i ostali, 2010. Str. 120.
18. Moderna galerija. // muzEJ! : hrvatski muzeji i zbirke online. Muzejski dokumentacijski centar. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/moderna-galerija,525:ZAG-1/hr/info/> (29.12.2016.).
19. Museum Definition. // International council of museums. Dostupno na: <http://icom.museum/the-vision/museum-definition/> (24.1.2017.).
20. muzEJ! : hrvatski muzeji i zbirke online. // Muzejski dokumentacijski centar. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/hr/rezultati-pretrage/?t=m&s=A&g=10000&vm=-1&mz=0&df=0&a=&k=&pr=&rr=&v=a#> (28.11.2016.).
21. Muzeji Ivana Meštrovića. // Muzeji Ivana Meštrovića. Dostupno na: <http://www.mestrovic.hr/muzeji/muzeji-ivana-mestrovica.html> (29.11.2016.).
22. Muzejsko-memorijalni centar Dražen Petrović. // muzEJ! : hrvatski muzeji i zbirke online. Muzejski dokumentacijski centar. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/muzejsko-memorijalni-centar-drazen-petrovic,762:ZAG/hr/info/> (10.1.2017.).
23. Najpopularnije društvene mreže u 2016. // Jasno&glasno. Dostupno na: <http://www.jasnoiglasno.com/najpopularnije-drustvene-mreze-u-2016-5919/> (7.2.2017.).
24. O muzeju. // Hrvatski prirodoslovni muzej. Dostupno na: <http://www.hpm.hr/O%20muzeju>. (5.1.2017.).
25. O muzeju. // Muzej za umjetnost i obrt. Dostupno na: <https://www.muo.hr/about/> (17.12.2016.).

26. O nama. // Kabinet grafike. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Dostupno na: <http://www.kabinet-grafike.hazu.hr/hr/indexHr.htm> (10.5.2017.).
27. Opće informacije. // Tehnički muzej. Dostupno na: <http://tehnicki-muzej.hr/hr/muzej/info/> (13.1.2017.).
28. Osrečki, D. Dokumentacija kao oblik zaštite muzejskog fundusa. // Informatica museologica 21, 3/4(1992), str. 27-28.
29. Petkovski, D. Izgradnja muzejskih zgrada u Skopju. // Muzeologija 18(1975), str. 33-48.
30. Povijest Kabineta grafike. // Kabinet grafike. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Dostupno na: <http://kabinet-grafike.hazu.hr/hr/povijest.htm> (5.12.2016.).
31. Povijest Muzeja suvremene umjetnosti. // Muzej suvremene umjetnosti. Dostupno na: <http://www.msu.hr/#/hr/65/> (7.12.2016.).
32. Povijest muzeja. // Etnografski muzej. Dostupno na: <http://www.emz.hr/O%20muzeju/Povijest%20muzeja> (4.1.2017.).
33. Povijest zgrade. // Muzej Mimara. Dostupno na: <http://www.mimara.hr/hr/hr/muzej/zgrada-muzeja/> (6.12.2016.).
34. Povijest. // Gliptoteka. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Dostupno na: <http://gliptoteka.mdc.hr/povijest.aspx>
35. Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi. // Narodne novine. 108(2002.). Čl. 3. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_09_108_1751.html (18.6.2017.).
36. Pravilnik o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, za njihov rad, te za smještaj muzejske građi i muzejske dokumentacije. // Narodne novine. 30(2006). Čl. 19. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_03_30_718.html (21.1.2017.).
37. Radovanlija Mileusnić, S. Što je muzejski katalog. Zagreb : Muzejsko dokumentacijski centar, 2013.
38. Strossmayerova galerija starih majstora. // muzEJ! : hrvatski muzeji i zbirke online. Muzejski dokumentacijski centar. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/strossmayerova-galerija-starih-majstora-hazu,531:ZAG/hr/info/> (19.12.2016.).
39. Tarrete, O. Skriveno blago : muzejske knjižnice i dokumentacijski centri. // Informatica museologica 29, 1/2(1999), str. 120-123.

40. Tiflološki muzej. // muzEJ! : hrvatski muzeji i zbirke online. Muzejski dokumentacijski centar. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/tifloloski-muzej,990.1:ZAG/hr/info//> (13.1.2017.).
41. Tuđman, M. Obavijest i znanje. Zagreb : Zavod za informacijske studije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1990.
42. Vodič kroz hrvatske muzeje i zbirke : 2011. Zagreb : Muzejski dokumentacijski centar, 2011.
43. Vojni muzej MORH-a. // muzEJ! : hrvatski muzeji i zbirke online. Muzejski dokumentacijski centar. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/vojni-muzej-morh-a,770:ZAG/hr/info//> (14.1.2017.).
44. Vokić, D. Preventivno konzerviranje slika, polikromiranog drva i mješovitih zbirki. Zagreb : K-R Centar : Hrvatsko restauratorsko društvo : Udruga Gradine i godine, 2007.
45. Vujić, Ž. Izvori muzeja u Hrvatskoj. Zagreb : Kontura art magazin, 2007.
46. Vujić, Ž. Muzejske izložbe : nastavni materijal za kolegij Muzejske izložbe, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015.
47. Vujić, Ž. Muzejske zbirke : nastavni materijal za kolegij Muzejske zbirke, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015.
48. Vujić, Ž. Osnove upravljanja muzejskim zbirkama : nastavni materijal za kolegij Osnove upravljanja muzejskim zbirkama, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2016.
49. Vujić, Ž; Zlodi, G. Nova tehnologija i pristup muzejskim zbirkama : iskustvo zagrebačkih umjetničkih muzeja i galerija. // Informatica museologica. 31, 1/2(2000), str. 25-31.
50. Zakon o muzejima. // Narodne novine. 110(2015). Čl. 3. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_10_110_2121.html (18.1.2017.).
51. Zakon o pravu na pristup informacijama. // Narodne novine. 25(2013). Čl. 5. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_02_25_403.html (23.1.2017.).

Prilog: elementi za istraživanje pristupa

Fizički pristup

A – Pristup zgradi muzeja

- Smještaj u gradu
- Informacijske ploče ispred muzeja
- Postojanje adekvatnog ulaza, rampe ili lifta za osobe s invaliditetom

B – Pristup stalnim zbirkama

- Informacijska služba (osoblje, tlocrt)
- Publikacije (deplijani, vodiči – na stranim jezicima?, prilagođeni osobama s invaliditetom)
- Orijentacija
- Pridruženost informacija predmetima (legende – na stranim jezicima? – veličina slova, količina teksta)

C – Pristup studijskim zbirkama

- Kako je opremljen prostor studijske zbirke?
- Ima li javnost (specijalisti – prosječni korisnici) pravo pristupa studijskoj zbirci?
- Uvjeti pristupa (pravilnik) i evidencija pristupa

D – Pristup muzejskoj čuvaonici

- Ima li javnost pravo pristupa čuvaonici?
- Uvjeti pristupa (pravilnik)/evidencija pristupa

Intelektualni pristup

E – Pristup muzejskoj knjižnici

- Je li knjižnična građa pretežito vezana uz muzejske predmete?
- Ima li javnost mogućnost korištenja knjižnice?
- Uvjeti pristupa / evidencija pristupa
- Ima li javnost pristup knjižničnoj građi neovisno o mediju?

F – Pristup muzejskoj dokumentaciji

- Vodi li muzej manualnu dokumentaciju ili ima razvijen muzejski informacijski sustav?
- Koliki je postotak građe obrađen računalom?
- Ima li javnost pristup dokumentaciji neovisno o mediju na kojem se bilježi?
- Postoji li pravilnik o korištenju muzejske dokumentacije?
- Vodi li se evidencija o broju i sadržaju zahtjeva?

G – Multimedijски projekti izvedeni iz postojeće dokumentacije

- Multimedijски programi unutar stalnog postava
 - virtualni muzeji
- CD-ROM
- Web-stranice
- Društvene mreže
 - koje društvene mreže muzej koristi
 - koji tip informacija muzej dijeli putem društvenih mreža
- QR kodovi
 - koji tip informacija muzej dijeli putem QR kodova